

Стратегияи ҳамкорӣ бо Тоҷикистон барои солҳои 2020-2025

Аз ҷониби Шӯрои директорон санаи 26 феввали
соли 2020 тасдиқ карда шудааст

European Bank
for Reconstruction and Development

Тарҷумаи матни аслии ҳуҷҷат аз ҷониби БАТР танҳо бо мақсади қулай будани он барои хонанда пешниҳод карда шудааст. Дар ҳоле, ки БАТР чораҳои оқилонаро барои таъмини амиқию саҳеҳии тарҷума пеш гирифтааст, БАТР саҳеҳии тарҷумаро кафолат намедиҳад ва тасдиқ намекунад. Истифодаю такякуни ба чунин тарҷума дар асоси хатари худӣ хонанда амалӣ карда мешавад. Дар ягон ҳолат БАТР, кормандон ё намояндагони он дар назди хонанда ё ягон шахси дигар барои носаҳеҳӣ, хатогӣ, саҳв, хатзанӣ, камбудӣ ва/ё ягон тағйироти ягон мундариҷаи тарҷума, новобаста аз сабаб ё ягон зарари дар натиҷаи он ба амаломеда, ҷавобгар намебошанд. Дар сурати ҷой доштани ягон тафовут ё ихтилоф байни матни англисӣ ва матни тарҷумашуда, матни англисӣ қувваи бартарӣ дорад.

Мундариҷа ва луғати истилоҳҳо

European Bank
for Reconstruction and Development

Мундариҷа

Мӯҳтавои мухтасар	3
Тоҷикистон – Тавсифи мухтасари БАТР	4
I. Татбиқи Стратегияи қаблӣ (2015-2019)	5
Натиҷаҳои асосии гузариш	5
Мушкилиҳои татбиқсозӣ ва сабақҳои асосӣ	7
II. Шароити иқтисодӣ	8
Шароит ва дурнамои макроиқтисодӣ	8
Мушкилиҳои асосии гузариш	9
III. Афзалиятҳои ҳукумат ва ҷалби ҷонибҳои манфиатдор	11
IV. Муайянсозии афзалиятҳои Стратегияи ҳамкории БАТР Тоҷикистон	12
V. Чорабиниҳо ва чорҷӯбаи натиҷаҳо	13
VI. Харитабандии фаъолияти мутақобилаи пуррасозандаи шарикони байналхалқӣ дар самтҳои фаъолияти БАТР	16
VII. Хатарҳои татбиқсозӣ ва оқибатҳои экологӣ ва иқтисодӣ	17
VIII. Баҳодиҳии маблағгузориҳои муштаракӣ донорон	18
Замимаи 1 – Баҳодиҳии сиёсӣ	19

Луғати истилоҳҳои асосӣ

СФС	Сармоягузорӣ ба фаъолияти солона	ССА	Саноат, савдо ва агробизнес
МСХ	Машварат ба соҳибкорӣ хурд	ММБ	Муассисаи молиявии байналхалқӣ
ТНМСФК	Тафсири нишондиҳандаҳои муҳити соҳибкорӣ ва фаъолияти корхонаҳо	МОЛИ	Механизми омодакунии лоиҳаи инфрасохторӣ
СИИ	Соҳтмон-истифодабарӣ-интиқол	АМ	Асъори миллӣ
КФ	Кишвари фаъолият	БҚҚЛ	Биржаи қоғазҳои қимматноки Лондон
ИНИ	Индекси нархҳои истеъмолий	ҲХ	Ҳамроҳшавӣ ва харидорӣ
МИШ	Масъулияти иҷтимоии ширкат	ИХ	Истеҳсолот ва хизматрасонӣ
БАТР	Бонки аврупоии таҷдид ва рушд	СМХМ	Соҳибкорӣ микро, хурд ва миёна
СЭ	Самаранокии энергия	ММҒБ	Муассисаи молиявии ғайрибонкӣ
ЕБР	Самаранокии энергия	СММ	Саҳми миллии муайяншаванда
БАС	Бонки аврупоии сармоягузорӣ	ҚҒФ	Қарзҳои ғайрифайол
ТҶГ	Таъсироти чашмдошт ба гузариш	ММХ	Муассисаи молиявии хусусӣ
ИА	Иттиҳоди Аврупо	СХҚБ	Созишнома оид ба хариди қувва барқ
ЭИ	Экологӣ ва иҷтимоӣ	ШДБХ	Шарики давлат ва бахши хусусӣ
СМХ	Сармоягузориҳои мустақими хориҷӣ	ИБХ	Иштироки бахши хусусӣ
ММ	Муассисаи молиявӣ	ТСГ	Таъсироти сандуқ ба гузариш
НАШС	Нақшаи амал оид ба шаҳри сабз	МТХ	Механизми тақсимои хатарҳо
ММИС	Механизми маблағгузориҳои иқтисодӣ сабз	ХМЭУ	Ҳазинаи маблағгузориҳои энергияи устувор
ГИС	Гузариш ба иқтисоди сабз	БД	Бонки давлатӣ
ГҶХ	Газҳои гулхонавӣ	КВД	Корхонаи воҳиди давлатӣ
МДА	Маҷмӯи даромади дохилӣ	ҲТ	Ҳамкории техникӣ
ҲТ	Ҳукумати Тоҷикистон	БМС	Барномаи маблағгузориҳои савдо
ЗАИЧ	Занҷираи арзиши иловагии ҷаҳонӣ	БЗС	Барномаи занон дар соҳибкорӣ
ГБМ	Гигиена ва бехатарии меҳнат		
ШС	Шӯрои сармоягузорӣ		

Ҷаҳдҳои Тоҷикистон баҳри риоя ва татбиқи принципҳои, ки дар моддаи 1-и Созишнома оид ба таъсисдиҳии Бонк пешбинӣ карда шудаанд, дар давраи Стратегияи қаблии ҳамкорӣ бо кишвар аз ҷониби сохторҳои байналхалқии дахлдор ба таври омехта баҳрогузорӣ карда шуданд. Онҳо баъзе бехтарихоро дар ҷорҷӯбаи қонунгузорӣ пазири карда, дар баробари ин ташвишҳои худро вобаста ба қадамҳои пасрав (регрессивӣ) дар дигар самтҳо изҳор намуданд. Онҳо инчунин як қатор ташвишҳои худро доир ба татбиқи заминаи ҳуқуқӣ вобаста ба демократия ва ҳуқуқҳои инсон дар амалия изҳор карданд.

Аз давраи анҷомёбии ҷанги шаҳрвандӣ дар соли 1997 то инҷониб Тоҷикистон ба суботи сиёсӣ ноил шуда, онро нигоҳ медорад, лекин то ҳол бо мушкилиҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ рӯ ба рӯ мешавад. Новобаста аз ноустувории бахши бонкӣ ва зиёдшавии фишори молиявӣ буҷетӣ афзоиши воқеии ММД дар солҳои охир беш аз 7 фоизро ташкил дод. Имкониятҳои иқтисодии маҳдуд ба муҳочират ва таъякунии ҳарчӣ бештар ба интиқоли маблағҳо ҳамчун сарчашмаи даромад оварда расонд. Фазаи сармоягузорӣ ва муҳити соҳибкорӣ мушкил боқӣ монда, новобаста аз кӯшишҳои ҳукумат баҳри ҳавасмандсозии соҳибкорӣ, мушкилиҳоро барои рушди соҳибкорӣ эҷод мекунанд. Иқтидор ва захираҳои маҳдуди сохторҳои ҳукуматӣ, сатҳи баланди бюрократия ва танзиму меъёрҳои пурбор монеаҳои асосии рушди бахши хусусӣ мебошанд. Волеияти қонун ва низоми судӣ низ бояд инкишоф дода шаванд, то ин ки эҳтиёҷоти ҷомеаи соҳибкорӣ қонеъ карда шуда, ҳуқуқҳои сармоягузoron ҳифз карда шаванд.

Тоҷикистон ҳамчун кишвари аз ҳама осебпазир аз нуқтаи назари хатарҳои тағйирёбии иқлим дар минтақаи Аврупо ва Осиёи Миёна арзёбӣ карда шудааст. Махсусан бахши кишоварзӣ бо эҳтимоли калон зери таъсироти сатҳи пасти боришот, хушкшавии захираҳои обӣ, сатҳи пасти ҷамъшавии барф дар пирахҳои кӯҳӣ ва рӯйдодҳои боду ҳавои шадиди тез-тез рухдиҳанд қарор хоҳад гирифт. Тоҷикистон инчунин дорои яке аз аҳолии ҷавонтарин дар байни кишварҳои фаъолияти БАТР буда, синну соли миёна ҳамагӣ 22 солро ташкил медиҳад ва дар кишвар нобаробарии гендерӣ ва митақавии назаррас мушоҳида карда мешавад.

Ҳамкориҳои минтақавӣ барои рушди иқтисодии Тоҷикистон ниҳоят муҳим мебошад, ҷӣ аз лиҳози густариши савдо ва ҷӣ аз лиҳози таъмини бехатарии энергетикӣ. Бехтаршавиҳои охир дар муносибатҳо бо Ёзбекистон ба кушодашавии дубораи алоқаҳои роҳи оҳан, ҳавой ва савдои энергия оварда расонд. Тоҷикистон инчунин сохтмони сарбанди Роғунро аз нав оғоз намуд, ки ин калонтарин сармоягузорӣ дар кишвар аз давраи ба даст овардани истиқлолият мебошад, ки тарҳи мазкур аҳамияти минтақавии назаррас дорад. Тағйиротҳои иқтисодии мусбӣ, аз он ҷумла муносибатҳо ва алоқамандии минтақавии бехтар ба БАТР имкон медиҳад, ки дар фароҳамсозии шароит кӯмак карда, ислохотҳои иқтисодиро дастгирӣ намояд, то ин ки он аз кишвари дар даври аввали гузариш қарордошта, ки аз ҷониби донорон/грантҳо маблағгузорӣ кард мешавад, ба якиқисоди рушдкунанда дар асоси бахши хусусии густаришбанда мубаддал гардад.

Фаъолияти БАТР дар Тоҷикистон ҳамаи бахшҳоро дар ҳамаи минтақаҳо, аз он ҷумла энергетика, инфрасохтор, бахши молия, бахши корпоративӣ ва соҳибкории хурди миёна (СХМ) фаро мегирад. Ҳаҷми умумии сармоягузорӣ дар доираи 127 лоиҳа дар давоми давраи стратегияи қаблӣ 680 миллион евроро ташкил дод. Бонк ба масъалаҳои таъмини субот ва ташаккули дубораи боварӣ ба бахши бонкӣ, рушди корхонаҳои хусусӣ ва агробизнес, бехтаркунии мавҷудият, эътимодноӣ ва сифати хизматрасониҳои коммуналӣ ва баландбардории сифати таъминоти энергия, танзим ва самаранокии энергия таваҷҷӯҳ зоҳир намуд. Маблағгузориҳои муштаракӣ донорӣ ва ҳамкориҳои қавӣ бо дигар ММБ барои фаъолияти ҳамкориҳои бомуваффақият дар кишвар хеле муҳим мебошад.

БАТР мақсад дорад, ки иштироки худро тариқи идомаи маблағгузориҳои лоиҳаҳои инфрасохторӣ ва энергетикӣ, пешниҳоди дастгириҳои мустақкам ба бахши хусусӣ, алаҳхусус СХМ-и ба содирот нигаронидашуда ба таври бевосита ё тавассути бонкҳои тиҷоратии маҳаллӣ густариш диҳад. Дар баробари маблағгузорӣ БАТР дастгириҳои ислохотҳоро тариқи ҳамкорӣ доир ба ҷораҳои сиёсат ва кор бо мизочон баҳри тақмили фаъолияти молиявӣ ва амалиётҳои онҳо бо мақсади тақими бахши хусусии маҳаллӣ идома хоҳад дод.

Бонк дар Тоҷикистон дар давраи солҳои 2020-2025 афзалиятҳои асосии зеринро пайгирӣ хоҳад кард:

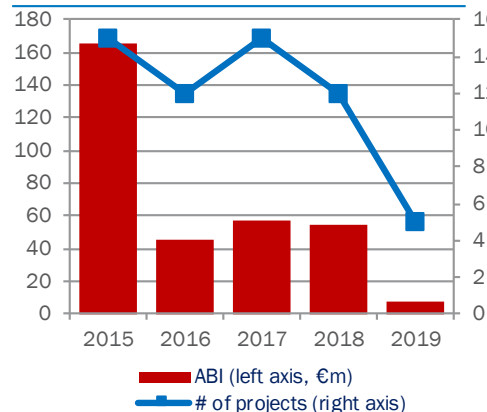
- Тақими рақобатпазирӣ ва бехтарсозии муҳити соҳибкорӣ;
- Ҳавасмандсозии ҳамгироии минтақавӣ, ислоҳоти соҳаи энергетика ва алоқамандии инфрасохтор;
- Дастгириҳои дастрасии васеъ ба инфрасохтори бехтар ва хизматрасониҳои соҳибкорӣ барои занон, ҷавонон ва минтақаҳои камрушдкарда.

Тоҷикистон- тавсифи мухтасари БАТР

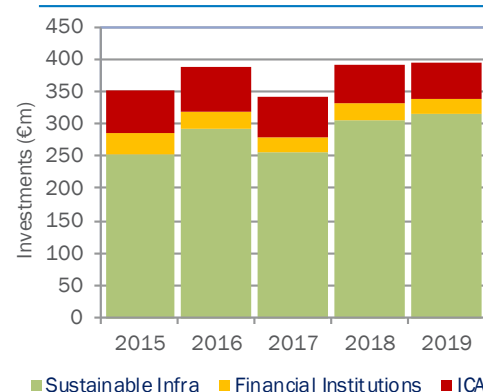
Фаъолияти сармоягузори БАТР дар Тоҷикистон (мувофиқи маълумотҳо аз декабри 2019)

Сандуқ	390 млн. евро	Лоиҳаҳои фаъл	73
Ҳиссаи саҳмиявӣ	4%	Дороиҳои гардишкунанда	192 млн. евро
Ҳисса дар баҳши хусусӣ ¹	48%	Ҳаҷми умумии тозаи сармоягузориҳо	690 млн. евро

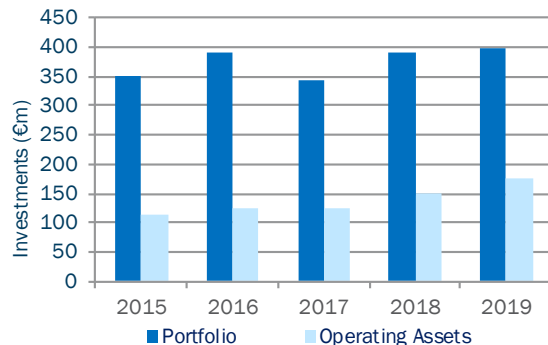
СФС ва амалиётҳо

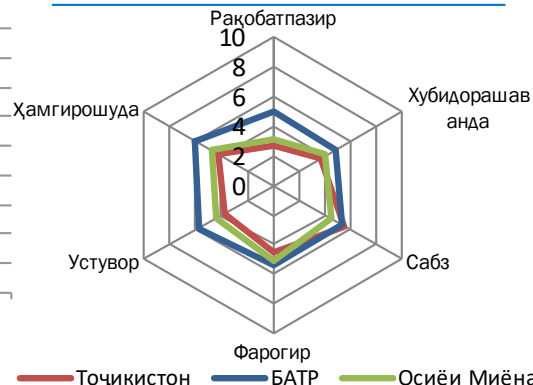
Таркиби сандуқ

Динамикаи сандуқ

Норасоиҳои гузариш²

Рақамҳо доир ба шароити Тоҷикистон

	Тоҷикистон	Кишварҳои муқоисавӣ
Аҳоли (миллион) ³	9,1	6,4 (Қирғизистон) 32,7 (Ўзбекистон) 9,5 (Беларус)
ММД ба ҳар сари аҳоли (БҚХ, доллари ИМА) ³	3589	4056 (Қирғизистон) 8999 (Ўзбекистон) 20643 (Беларус)
Индекси рақобатпазирии ҷаҳонӣ (ҲИЧ)	104-ум аз 141	97 (Қирғизистон) м. н. (Ўзбекистон) м. н. (Беларус)
Бекорӣ (% тах. Ташкилоти байналхалқии меҳнат (ТБМ))	10,9	7,2 (Қирғизистон) 5,2 (Ўзбекистон) 5,7 (Беларус)
Бекории ҷавонон (% тах. ТБМ)	20,6	15 (Қирғизистон) 9,7 (Ўзбекистон) 9,8 (Беларус)
Иштироки қувваи кории занона (% тах. ТБМ)	28	48 (Қирғизистон) 53 (Ўзбекистон) 58 (Беларус)
Шиддати истифодаи энергия (ҲУИАЭ/ММД, ТЭН/ҳазор 2010 доллари ИМА) ⁵	0,34	0,61 (Қирғизистон) 0,6 (Ўзбекистон) 0,42 (Беларус)
Шиддати партов/ММД (кгСО ₂ /2010 домари ИМА, БҚХ) ⁵	0,2	0,47 (Қирғизистон) 0,45 (Ўзбекистон) 0,34 (Беларус)

¹ Ҳаҷми умумии сармоягузори Банк: 5 соли мунтазамии сандуқ. ² Ниг. EBRD Transition Report 2018-2019. ³ IMF WEO. ⁴ IEA.

1. Татбиқи стратегияи қаблӣ (2015-2019)

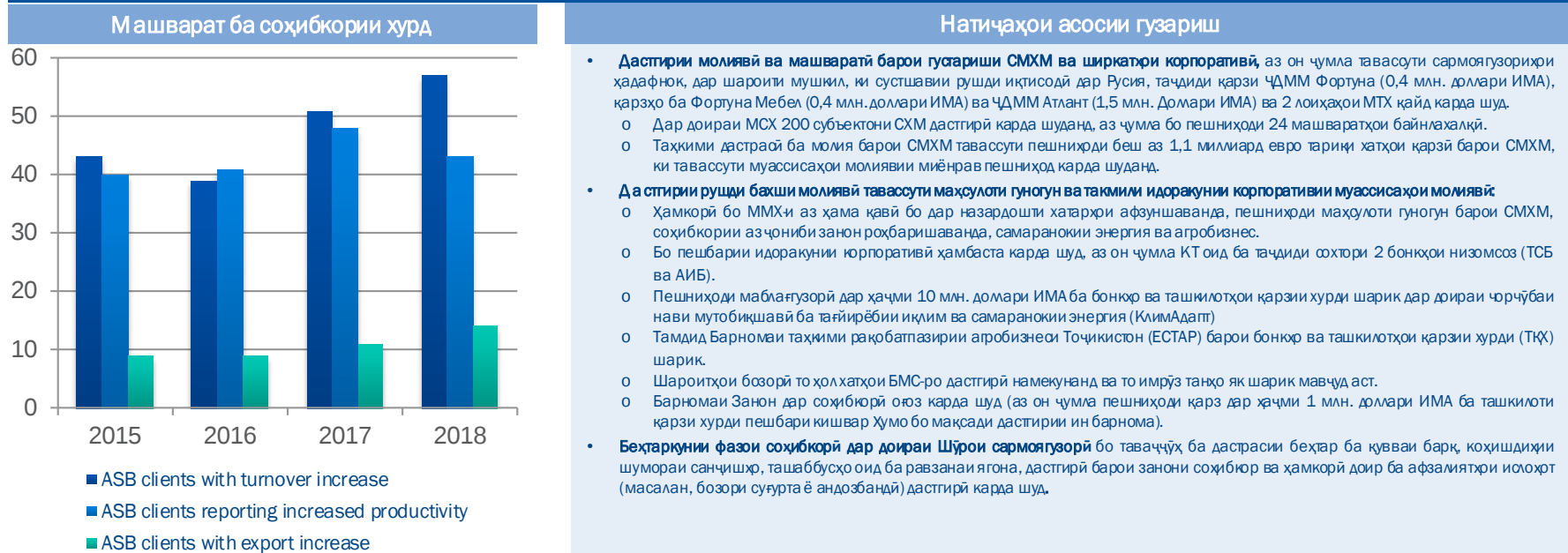

European Bank
for Reconstruction and Development

1.1. Натиҷаҳои асосии гузариш

Афзалияти 1: Дастгирии густариши корхонаҳои хусусӣ, алаҳхусус СХМ ва кӯмак дар беҳтарсозии муҳити соҳибкорӣ

* Самаранокии таъсирот ба гузариш инъикосгари он аст, ки то чӣ андоза лоиҳаҳо ба таъсироти гузариш ноил гашта метавонанд, ки ҳангоми ба имзо расонидани лоиҳаҳо пешбинӣ карда шудааст. Дар асоси сандуқи фаъл (> 2 сол) ҳисоб карда мешавад.

1. Татбиқи стратегияи қаблӣ (2015-2019)

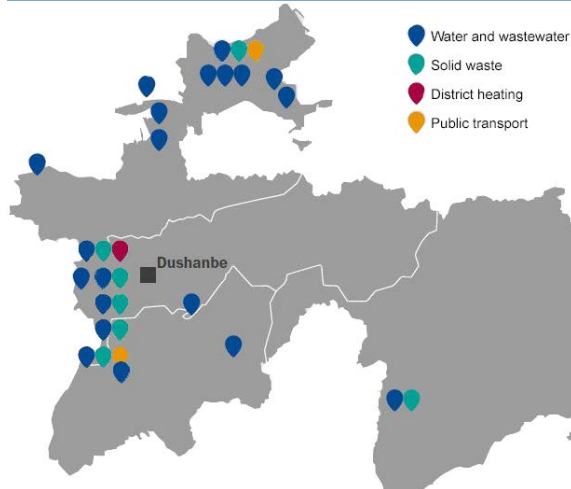

European Bank
for Reconstruction and Development

1.1. Натиҷаҳои асосии гузариш

Афзалияти 2: Мусоидат ба беҳтарсозии фаъолияти корхонаи коммуналӣ, аз он ҷумла баландбардории самаранокии амалиётӣ ва молиявии онҳо тавассути тижоратикунонӣ

Лоиҳаҳо оид ба хизматрасониҳои коммуналӣ

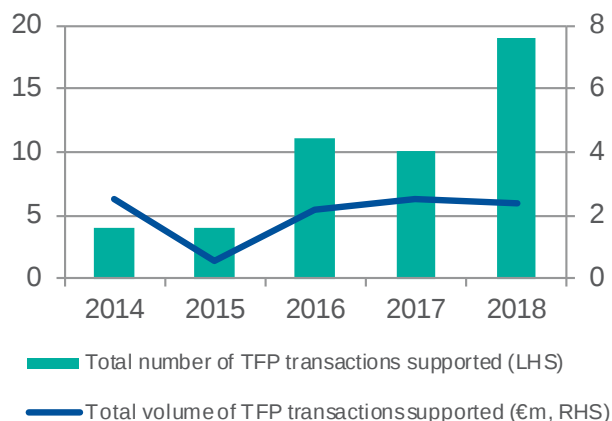

Натиҷаҳои асосии гузариш

- **Таҷдиди сохтор ва ислоҳоти тарофаҳои бахши энергетика** тавассути ҳамкорӣ ва таҷдиди корпоративии ширкати миллии “Барқи Тоҷик” **фаъолона дастгирӣ карда шуд**. Ин ба натиҷаҳои зерин овард:
 - Тақсими Барқи Тоҷик ба 3 воҳиди алоҳида оид ба истеҳсол, интиқол ва тақсимот (қарор аз моҳи апрели 2018), лекин ҳоло бояд сохтори ҳуқуқӣ ва таҷдиди минбаъда қабул карда шавад.
 - Қабули Нақшаи амалии солимгардонии молиявӣ (июни 2017) бо таваҷҷӯҳ ба рӯйпӯшкунӣ хароҷот ва коҳишдиҳии талафот: методологияи нави тарофаҳо аз ҷониби мақмот қабул карда шуд ва вазифаҳои танзими бахш ба доираи фаъолияти Хадамоти зиддинҳисории назди Ҳукумати ҶТ ворид карда хоҳад шуд.
- **Дастгирии баландбардории иқтисодии НОБ ва коҳишдиҳии талафоти энергия** (тахминан ба 20%) дар доираи лоиҳаи Таҷдиди НОБ Қайроққум (дар якҷоягӣ бо ХИС) ва лоиҳаи Суғд (аз он ҷумла низомии нави биллинг ва ҳисобкунӣ пешрафта).
- Кӯмак дар беҳтаркунии **устувории молиявӣ ва амалиёти операторони инфрасохтори шаҳрӣ**, идоракунӣ партовҳои саҳти маишӣ (Ёвон, Хучанд) ва операторони нақлиёти ҷамъиятӣ (Хатлон) тавассути сармоягузориҳои бевосита ва КТ доир ба муосиркунонӣ/тарҳашӣ/гузаронидани тендер, идоракунӣ корпоративӣ ва ҷалби ҷонибҳои манфиатдор.
- **Дастгирии ислоҳоти бахши об дар доираи Стратегияи нави бахш ва Нақшаи амал** бо мақсади беҳтарсозии устувории молиявӣ ва амалиёти операторон, аз он ҷумла ғайримарказикунонӣ ва таша ккули иқтисод дар саҳти маҳал. Методологияи нави тарофаҳои об/қорез (дар асосии рӯйпӯшкунӣ хароҷот ва барҳамдиҳии кӯмакпулҳои дохилисозаҳавӣ) бо баррасии дурнамоии таҷдиди ХМК соли 2017 қабул гардид.

Афзалияти 3: Мусоидат ба алоқамандии инфрасохтори минтақаӣ ва ҳамгироӣ ба иқтисодиёти минтақавӣ васеътар

Барномаи мусоидат ба савдо

Натиҷаҳои асосии гузариш

- **Пешравии ният зарур дар ҷалби СМХ (беш аз 88 млн. Евро) ва ҳавасмандсозии каналҳои содирот** дар шароити мушкили фаъолият барои ширкатҳои ба шасодирот нигаронидашуда **ба даст оварда шуд**, масалан, лоиҳаи Агротехсервис ба интиқоли навовариҳои Беларус ба фаъолияти ширкати тоҷик мусоидат мекунад.
 - Кӯмак дар ҳалли бомуваффақияти мушкилиҳои амалиётӣ (масалан, андозӣ ва гумрукӣ), ки ба ду мизочони номдор (Кока Кола Тоҷикистон ва Ашан) таъсири манфӣ мерасонд, ки он як таъсири намунавӣ ба субъектони бозор дошт.
 - Пешниҳоди қарз дар ҳаҷми 44,7 млн. евро ба ширкати Кока Кола Нӯшокӣҳои Тоҷикистон барои таҳкими алоқамандии занҷираи арзиши иловагӣ.
 - Ифтиҳои Котиботи ШС барои ҷонибҳои манфиатдори нав бо мақсади таҳкими муколама ва ҳамоҳангсозӣ.
- **Дастгирии рушди инфрасохтори ҷисмонии асосӣ (масалан, роҳҳо) бо мақсади алоқамандсозӣ**, бо таваҷҷӯҳи афзалиятнок ба ислоҳоти ҳуқуқӣ/танзимсозӣ ва баландбардории иқтисодии инфраохтори нақлиёти фаромарзӣ:
 - Маблағгузориҳои муштаракӣ лоиҳаи шоҳроҳи Душанбе-Сарҳади Ўзбекистон (26 млн. евро) дар якҷоягӣ бо Бонки осиегии сармоягузориҳои инфрасохторӣ (БОСИ) бо ҷоринамоии стандартҳои байналхалқӣ бехатарии роҳ ва принципҳои нигоҳубини техникии роҳҳо.
 - Бо истифодаи маблағҳои КТ дар ҳамоҳангсозӣ бо ММБ ва шарикони рушд (масалан, Бонки осиегии рушд (БОР), Бонки ҷаҳонӣ (БҶ), Агентии ҷопон оид ба ҳамкориҳои байналхалқӣ (АҶҶБ)) Стратегияи ислоҳоти институционалии бахши роҳҳо ва Нақшаи амал таҳия карда шуданд.
 - Татбиқи ислоҳоти бахши роҳҳо (ҷорисозии созишномаҳо оид ба хизматрасонӣ/шартномаҳо дар асоси натиҷаҳо ба операторони хусусӣ супорида шуданд, марказҳои таҳқиқот, низомҳои технологияи иттилоотӣ барои идоракунӣ роҳҳо) дастгирӣ карда шуд.
 - Ҳукумати ҶТ буҷетро барои нигоҳдории роҳҳо то ба 6000 сомонӣ/км зиёд гардонд.

1. Татбиқи стратегияи қаблӣ (2015-2019)

European Bank
for Reconstruction and Development

1.2. Мушкилиҳои татбиқсозӣ ва сабақҳои асосӣ

Шароити татбиқсозӣ

Тоҷикистон дар марҳилаи хеле барвақти гузариш қарор дошта, баъзе аз норасоии калонтаринро дар минтақаи БАТР намоиш медиҳад, алаҳусус ин дар сифатҳои рақобатпазирӣ, идоракунии дахлдор, устуворӣ (тобоварӣ) ва ҳамгирӣ сохт ба назар мерасад. Таъминоти ноустувори энергия, заифии бахши бонкӣ, инфрасохтори заиф ва изолятсияи чуғрофии нисбӣ ва инчунин осебпазирӣ ба тағйирёбии иқлим ва норасоии фарогирӣ ҳама монеаҳои асосӣ барои рушди иқтисодӣ мебошанд. Дар давоми панҷ соли охир Бонк таъсири хубро ба гузариш бо дар назардошти ҳиссаи хусусии пасттаъмин сохт, ки ин ҳолат натиҷаи вазни нисбии лоиҳаҳои энергетикӣ ва инфрасохторӣ дар ҳаҷми сандуқ ва соҳибкорӣ мебошад, ки он аз нишондоди максималии таърихӣ камтар мебошад, ки дар соли 2015 ба даст оварда шуда буд.

Мушкилиҳои татбиқсозӣ

- Осебпазирҳои бахши молиявӣ, аз он ҷумла масъалаҳои пардохтпазирӣ бонҳои низомсоз ва таносуби баланди ҚФФ, новобаста аз сатҳи нисбатан баланди захираҳо.
- Гирифторшавӣ ба хатарҳои макроиқтисодӣ ва геополитикии беруна.
- Муҳити соҳибкорӣ мушкил, набудани ислоҳоти идоракунӣ, ташвишҳо вобаста ба татбиқи волеияти қонун ва низоми судӣ ва назорати сохти сармоя.
- Маҳдудиятҳои имкониятҳои буҷетӣ.
- Изолятсияи чуғрофии нисбӣ ва дастрасии мушкил ба бозорҳои содиротӣ (масалан, қувваи барқ) дар натиҷаи шиддати таърихӣ бо кишвари ҳамсояи Ўзбекистон.

Сабақҳои асосӣ ва қадамҳои наvbатӣ

- Идома додани кор бо Бонки милли доир ба беҳтарсозии дастрасӣ ба асъори хориҷӣ ва пайгирии ислоҳоти бахши молиявӣ.
- Дастгирии табиғоту ташвиқоти Тоҷикистон ҳамчун кишвари ҷолиб барои сармоягузорӣ бо назардошти беҳтаршавии вазъи беҳатарӣ (масалан, Афғонистон), ҳамкориҳои минтақавӣ бештар ва бартариҳои қавии соҳавӣ (агробизнес, энергетика).
- Ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат дар атрофи ислоҳотҳои асосии фазои сармоягузорӣ, бо таъкид ба ӯҳдадорӣ ҳукумат баҳри таъмини дастрасии устувор ба асъори хориҷӣ ва беҳтарсозии муҳити соҳибкорӣ, аз он ҷумла ташаккули иқтисодии низоми судӣ ва дастгирӣ барои ҳалли баҳсҳои соҳибкорӣ.
- Пайгирии ташвиқоту табиғоти ислоҳот бо мақсади дастгирии тижоратикунони бештари КВД-ҳо ва иштироки бахши хусусӣ дар инфрасохтори асосӣ (масалан, захираҳои энергетикӣ барқароршаванда, энергетика, нақлиёт ва об).
- Истифода аз беҳтаршавии муносибатҳо бо кишвари ҳамсояи Ўзбекистон бо мақсади ташвиқоту тарғиботи масъалаи алоқамандии минтақавӣ.

2. Шароити иқтисодӣ

2.1. Шароит ва дурнамои макроиқтисодӣ барои давраи Стратегия

European Bank
for Reconstruction and Development

Тоҷикистон – Нишондиҳандаҳои макроиқтисодии асосӣ

	2015	2016	2017	2018	2019*
Афзоиши ММД (% аз сол ба сол)	6,0	6,9	7,1	7,0	7,5
Таваррум бо назардошти ИНИ (% миёна)	5,8	5,9	7,3	3,8	7,8.
Буҷети давлатӣ (% ММД)	-2,0	-9,0	-6,0	-4,8	-3,8
Тавозуни пардохт (% ММД)	-6,0	-5,2	2,1	-5,3	-4,5
СМХ-и тоза (%-и ММД)	5,8	3,5	2,6	2,9	2,4
Қарзи беруна (% ММД)	62	70	79	80	81
Ҳаҷми умумии захираҳо (% ММД)	6,3	9,4	14,4	14,6	д.н.
Ҳаҷми умумии қарзи давлатӣ (% ММД)	33,2	42,1	50,4	47,9	45,2
Бекорӣ (%)	11,4	11,0	10,7	10,9	д.н.
ММД-и номиналӣ (млрд. доллари ИМА)	7,9	7,0	7,1	7,5	8,0

- Рушди расман гузоришдодашуда қавӣ мебошад, лекин заифии назаррас боқӣ мемонад. Афзоиши воқеии ММД дар солҳои 2017-19 беш аз 7 фоизро ташкил дод. Лекин рақамҳои сарлавҳагӣ афзоиши номураҷабии сохториеро рӯйпӯш мекунад, ки дар заифии бахши бонкӣ ва баландшавии фишори буҷетӣ инъикос гардидааст. Фишорҳои демографӣ дар якҷоягӣ бо имкониятҳои иқтисодии маҳдуд ба муҳоҷирати меҳнатӣ ва таъякунии бардавом ба интиқоли маблағҳо ҳамчун сарчашмаи даромад оварда расондааст.
- Бо воридшавии маҳдуди асъори хориҷӣ рӯ ба рӯ гашта, мақомот чораҳои назорати асъорро бо мақсади маҳдудсозии бекӯрбшавии сомонӣ нигоҳ медорад, ба монанди коҳишдиҳии ҳаҷми асъори миллӣ дар гардиш ва манъкунии фаъолияти нуқтаҳои ғайрибонкии мустақили мубодилаи асъор. Дар натиҷаи сиёсати мазкур субъектҳои соҳибкорӣ ва хонаводаҳо давра ба давра бо норасоии асъори хориҷӣ рӯ ба рӯ мешаванд.
- Сатҳҳои баланди қарз ва имкониятҳои буҷетии маҳдуд иқтисодиётро осебпазир мегардонанд. Қарзи давлатӣ, ки аксари он бо асъори хориҷӣ мебошад, назаррас боқӣ монда 45,2 фоизи ММД-ро ташкил медиҳад ва дар назар аст, ки он аз сабаби зарурати маблағгузориҳои лоиҳаҳои калони инфрасохторӣ, ба монанди нерӯгоҳи Роғун, зиёд мегардад. Корхонаҳои воҳиди давлатӣ инчунин аз сабаби талафотҳо ва ӯҳдадорӣҳои афзоянда хатарҳои квазифискалии баландро пеш меоранд.
- Афзоиши воқеии ММД дар соли 2020 дар сатҳи 6,3% пешгӯӣ карда шудааст. Сармоягузориҳои давлатӣ афзоиширо дар вақтҳои охир дастгирӣ мекард, лекин нақши он аз сабаби мушкилиҳои пулию будҷавии нисбӣ коҳиш хоҳад ёфт. Рушди оянда эҳтимолан дар асоси истеъмолати аз ҳисоби интиқоли маблағҳои муҳоҷирон маблағгузоришаванда хоҳад буд, ки ин сарчашмаи осебпазирӣ мебошад.

2. Шароити иқтисодӣ

2.2. Мушкилиҳои асосии гузариш

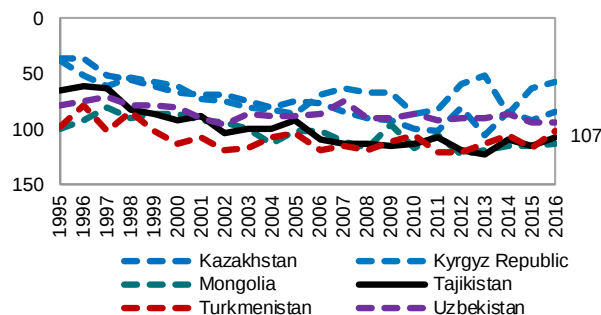

European Bank
for Reconstruction and Development

Рақобатпазир (3,3)

- Тоҷикистон дар ҳисоботи “Осонии пешбурди соҳибкорӣ” дар соли 2020 мақоми 106-умро аз 190 кишварҳо соҳиб гардида (20 сатр боло аз мақоми 126-ум дар соли 2019).
- Сарбории андоз аз сабаби таҷрибаҳои нодурусти ҷамъовариҳои андоз, ки бо мақсади иҷрои қисми даромади буҷет истифода карда мешавад, **баланд боқӣ мемонад**.
- Камбудии танзимнамоӣ ва ғасби муташаққили моликият ба фаъолияти субъектони СХМ монеагӣ мекунад.
- Субъектони СХМ инчунин бо мушкилиҳо дар **дастрасӣ ба ғормандони** дорои малакаву салоҳиятҳои муносиб рӯ ба рӯ мешаванд.
- Маълум мегардад, ки сатҳи баланди ғоизҳо, талаботи ғарав ва масъалаҳои васеи фазои сармоягузорӣ барои **дастрасӣ бо молия** монеа эҷд мекунад. Сарчашмаҳои алтернативии сармоя амалан мавҷуд нестанд.
- Диверсификасияи маҳдуди молҳои содиротшаванда** (асосан металлҳо, қанданиҳои ғоиданок ва наҳи пахта) ҷой дорад ва ин бо сатҳи пасти мураккабият тавсиф карда мешавад.

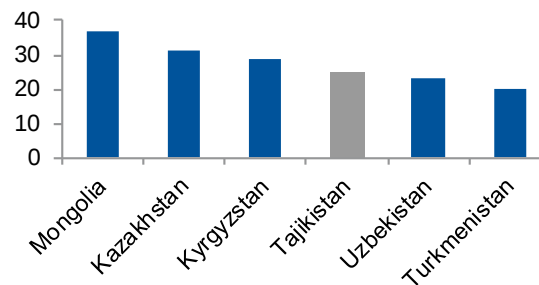
Радабандии мураккабияти иқтисодӣ

Хубидорашаванда (3,6)

- Самаранокӣи ҳукумат заиф боқӣ мемонад. Иқтидор ва захираҳои маҳдуди мақмоти давлатӣ, сатҳи баланди бюрократия ва танзимнамоии пурбор монеаҳои асосии рушди бахши хусусӣ мебошанд.
- Ҷорҷубаи танзимӣ ва институционалиез, ки идоракунӣи корпоративӣи хубро дастгирӣ мекунад, **рушнаёфта мебошад**. Тарафҳои заиф дар соҳтор ва фаъолияти шӯроҳо, сифати назорати дохилӣ ва стандартҳои ошқорсозии маълумот ҷой доранд.
- Пешравӣ дар ҳалӣ коррупсия маҳдуд мебошад. Кӯшишҳо оид ба мубориза бо коррупсия дар доираи стратегияи зиддикоррупсионӣ барои солҳои 2013-2020 роҳнамоӣ карда мешаванд, лекин татбиқнамоӣ қафо монда истодааст.
- Мавҷудияти бахши ғайрирасмӣ инчунин ба пешбурди соҳибкорӣ таъсир мерасонад.
- Волеияти заифи қонун ва набудани ҷорҷубаи самаранок барои зерӣ баҳс қарор додани қоидаву танзимот то ҳол ба ҷалби сармоягузориҳои хориҷӣ монеагӣ мекунад.

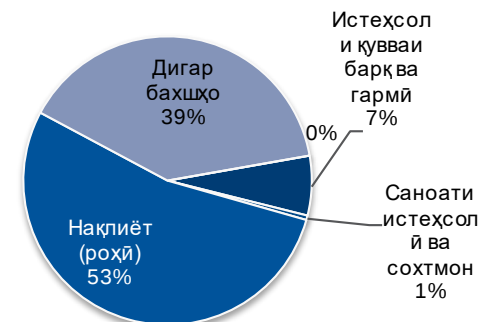
Холҳои Индекси дарки коррупсия, 2019

Сабаз (4,8)

- Қувваи барқ, ки қариб пурра аз гидроэнергетикаи аз ғарҷаҳо сарчашмагиранда истеҳсол мешавад, бо тағйирёбии мавсимӣ рӯ ба рӯ мегардад, ки ин ба норасоии қувваи барқ дар фасли зимистон оварда мерасонад.
- Кишвар танҳо то 10 ғоизи иқтидори гидроэнергетикӣи худро истифода мебарад ва дорои иқтидори офтобии истифоданашудаи назаррас мебошад.
- Қариб 80% иншоотҳои истеҳсол ва интиқоли барқ бояд иваз карда шавад, зеро онҳо дар солҳои 1960 ва 1970 тарҳрезӣ ва сохта шудаанд.
- Нақлиётӣи роҳӣ беш аз нисфи партовҳои CO2-ро дар кишвар ба миён меорад ва сабаби асосӣи сифати пасти ҳаво мебошад.
- Тоҷикистон аз лиҳози хатарҳои тағйирёбии ояндаи иқлим кишвари аз ҳама осебпазир дар минтақаи Аврупо ва Осиёи Миёна арзёбӣ карда шудааст. Махсусан бахши кишоварзӣ эҳтимолан зерӣ таъсири манфии сатҳи пасти боришот, хушкшавӣи захираҳои обӣ, ҷамъшавӣи ками барф дар ғарҷаҳои қўҳӣ ва рўйдодҳои бодуҳавоии шадиди тез-тез рухдиҳанда қарор мегардад.

Партови ғазӣи қарбон аз ҷониби бахшҳо дар соли 2016

2. Шароити иқтисодӣ

2.2. Мушкилиҳои асосии гузариш

European Bank
for Reconstruction and Development

Фарогир (5.0)

- Норасоии гендерӣ дар бозори меҳнат назаррас аст. Занон ҳамагӣ 14,8% вазифаҳои роҳбарӣ ва танҳо 12% шумораи умумии кордиҳандагонро ташкил медиҳанд. Эҳтимоли иштироки занон низ дар қувваи корӣ назар ба мардон 38,0% камтар аст.
- Занон дорои сатҳи миёнаи фарогирии молиявӣ буда, 42,1 фоизи онҳо дорои суратҳисоби расмӣ мебошанд.
- Норасоӣ байни шуми ҷавонон ва калонсолон нисбатан баланд мебошад, лекин он мувофиқи нишондиҳандаи миёнаи минтақавӣ буда, назар ба нишондиҳандаи миёнаи васеи БАТР то андозае мусбӣ мебошад.
- Тоҷикистон яке аз кишварҳои ҷавонгаринест, ки БАТР дар он фаъолият дорад, синну соли миёна ҳамагӣ 22 солро ташкил медиҳад ва таносуби вобастагии ҷавонон нисбатан баланд буда, 58%-ро ташкил медиҳад.
- Нобарорбарии минтақавии калон дар дастрасӣ ба об ва низоми тандурустӣ ва таҳсилоти сифатнок ҷой дорад.
- Имкониятҳои иқтисодӣ барои шахсони маъҷубиятдошга махсусан маҳдуд боқӣ мемонанд.

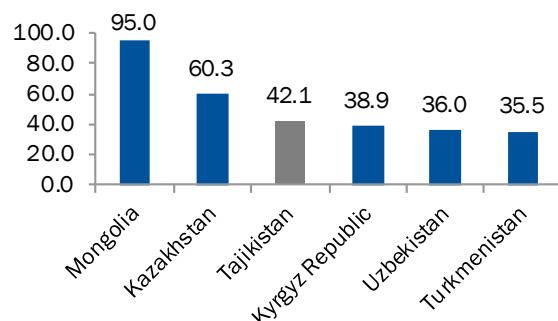
Устувор (3.7)

- Дар ҳоле, ки сармояи бахши бонкӣ пурра карда шуд, батанзимдорӣ ва таҷдиди давомноки сохтори бонкҳои низоми то ҳол ба рушди бахши мазкур монеагӣ мекунад.
- Осебпазирҳои дигар боқӣ мемонанд аз он ҷумла аз сабаби сатҳи баланди доларнокии тавозунҳо, ки бонкҳо ба хатарҳои қарзии эҳтимолӣ, ки бо асъори хориҷӣ алоқаманданд, гирифтормекунад.
- Бахш гирифтори таъсири сифати пасти дороиҳо мебошад, ки асосан дар бонкҳои пардохтнопазир ҷамъ шудаанд, сатҳи ҚҒФ баланд боқӣ монда, дар моҳи декабри соли 2019 30.4 фоизро ташкил дод.
- Камбудӣ дар назорати бонкӣ ва ҷорҷӯаи ҳуқуқӣ боқӣ мемонанд, лекин кӯшишҳо барои ҳалли онҳо амалӣ шуда истодаанд.
- Низоми таъминоти қувваи барқ аз сабаби тарофаҳри паст, ҷамъовариҳои пасти маблағ ва қарзҳои дебитории истеъмолкунандагонӣ асосӣ гирифтори мушкилиҳои молиявӣ мебошад. Талафоти иқтисодӣ аз энергия қариб 200 миллион доллари ИМА ё 3 фоизи ММД-ро ташкил медиҳад.
- Бахши энергетика бо норастиҳои сармоягузорӣ, танзимӣ ва институционалӣ рӯ ба рӯ мешавад.

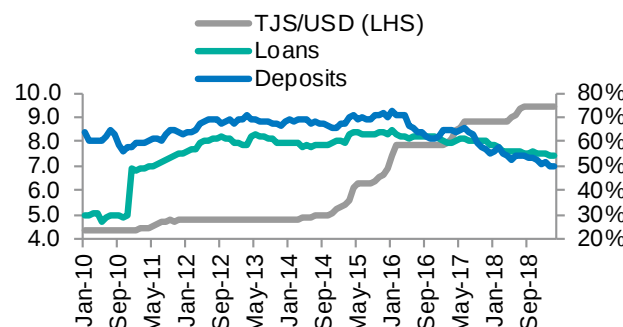
Ҳамгироишуда (3.5)

- Дар ҳоле ки самаранокии Тоҷикистон аз лиҳози СМХ ва воридоти сармоягузориҳои сандуқӣ нисбатан беҳтар аст, самаранокии он аз лиҳози раванди савдо дар муқоиса бо нишондиҳандаҳои миёнаи минтақавӣ бад мебошад. Содиrot ва воридоти молу хизматрасониҳо ҳамчун ҳиссаи ММД дар 10 соли охир қоҳиш ёфтааст.
- Шабакаи нақлиётӣ маҳдуд мебошад, ин инчунин аз сабаби ландшафти ҷуғрофӣ, сифат ва иқтисоди он аст, ки дастрасиро ба бозор маҳдуд месозад. Қисми зиёди инфрасохтори нақлиётӣ кӯҳна шудааст.
- Самаранокии логистикӣ хеле паст арзёбӣ карда мешавад. Набудани парки муосир, иншоотҳо ва таъминкунандагонӣ хизматрасониҳои логистикӣ сифатнок барои соҳибкорӣ монеагӣ эҷод мекунанд. Арзиши савдои байналхалқӣ (марбут ба мӯҳлат ва арзиш) аз қабилӣ баландтарин дар минтақаи БАТР мебошад.
- Махсусан мӯҳлати ба даст овардани пайваستшавии доимӣ ба шабакаи таъминоти барқ барои субъектони соҳибкорӣ хеле дароз мебошад.
- Инфрасохтори технологияҳои иттилоотӣ коммуникасионӣ (ТИК) қафо мондааст.

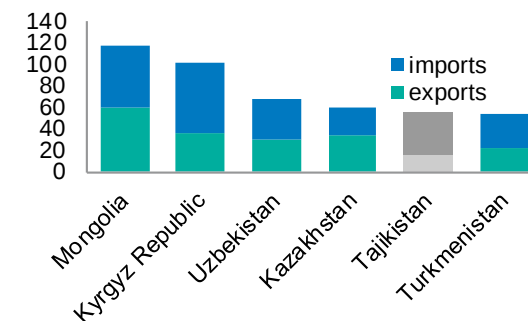
Доштани суратҳисоб, занон, 2017

Сатҳи доларнокии қарзҳо ва пасандозҳо

Содиrot ва воридот, %-и ММД

3. Афзалиятҳои ҳукумат ва ҷалби ҷонибҳои манфиатдор

European Bank
for Reconstruction and Development

3.1. Афзалиятҳои ҳукумат доир ба ислоҳот

Чӣ тавре, ки дар Стратегияи миллии рушди Тоҷикистон то давраи соли 2030 муайян карда шудааст.

- Тақмили қонунгузорӣ дар соҳаи сармоягузорӣ, савдои байналхалқӣ ва ҷорикунии стандартҳои байналхалқии сифат ва беҳатари маҳсулот;
- Ҷалбнамоии мақсадноки кӯмаки беруна барои ҳалли афзалиятҳои миллий, соҳавӣ ва минтақавӣ тавассути истифодаи бештар ва беҳтари низоми иттилоотии идоракунии кӯмаки беруна;
- Рушди соҳибкорӣ бо дар назардошти ҷанбаи гендерӣ, сармоягузорӣ ва содирот;
- Тақмили Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади соддагардонии маъмурикунонии андоз ва пасткунии сарбории андозӣ барои субъектҳои соҳибкорӣ; Ҷорикунии нақшаи мӯҳлатҳои пардохти ААИ барои техника ва таҷҳизоти технологӣ, тавсеаи назаррасиномиҳои молҳои саноатӣ, ки аз ААИ озод карда шудаанд;
- Таҳияи низоми институтсионалии бисёрсатҳа барои дастгирии соҳибкорӣ аз ҷониби кластерҳои минтақавӣ соҳавӣ бо мақсади рушди соҳибкорӣ, хазинаҳо ва дастгирии махсус барои таъсиси ташкилотҳои инфрасохторӣ;
- Татбиқи сиёсати ҳавсамандгардонии сармоягузори мустақими хориҷӣ ҳамчун яке аз шартҳои асосӣ барои рушди саноатӣ навоҷаронаи иқтисодиёт;
- Тақмили ҳифзи ҳуқуқҳои соҳибкорон, ҳам дар сатҳи судӣ ва ҳам тавассути ташкили Институти ваколатдор (омбудсмен);
- Татбиқи пайвастаи сиёсат оид ба пасткунии сарбории маъмурий дар ташкили фаъолияти соҳибкорӣ ва таҳияи низоми дастгирии маъмурий барои лоиҳаҳои сармоягузори миёна ва калони бахши хусусӣ (принсипҳои “равзанаи ягона”);
- Рушди соҳибкории хурд дар деҳот ва минтақаҳои кӯҳӣ тавассути истифодаи ашёҳои маҳаллӣ ва коркарди ҳамгироишудаи маҳсулоти кишоварзӣ;
- Ташкил ва рушди бозори қомил қоғазҳои қимматнок;
- Тақмили санадаҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва қоидаҳои оид ба рушди соҳибкории барои муҳити зист мусоид ва сармоягузориҳои экологӣ;
- Тақмил ва таҳкими Институти идоракунии фаъолияти сармоягузорӣ дар сатҳҳои минӣ ва минтақавӣ;

3.2. Самтҳои ислоҳоти аз ҷониби БАТР дастгиришаванда, ки ба таври умумӣ бо мақомотҳои давлатӣ мувофиқа карда шудаанд

- Таҳкими рақобатпазирии ширкатҳои дохилӣ, алаҳхусус корхонаҳои ба содирот раванакардашуда тавассути ташаккули иқтидор, кӯмаки техникӣ ва молия;
- Ҳамкорӣ доир ба ҷораҳои сиёсат ва таҳкими институтсионалӣ бо мақсади беҳтарсозии фазои сармоягузорӣ ва муҳити соҳибкорӣ;
- Баландбардории иқтидор ва самаранокии интиқоли қувваи барқ барои ҳамгироии минтақавӣ бештар;
- Беҳтарсозии алоқамандии маҳаллӣ ва минтақавӣ тавассути барқарорсозӣ, хизматрасонии техникӣ ва васеъсозии шабакаҳои асоси роҳҳо ва роҳи оҳан;
- Кӯмак дар мустаҳкамсозии инфрасохтори рақамӣ ва молиявӣ ва фарогирии бештари занон ва ҷавонон;
- Дастгирии бардавом барои таҳқиқи имкониятҳо баҳри шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ.

3.3. Паёмҳои асосӣ аз ҷомеаи шахрвандӣ ба БАТР

- Сатҳи баланди муҳоҷират ва зарурати ташкили ҷойҳои кории нав барои ҷавонон ва аҳолии афзоишбанда масъалаҳои аз ҷама мубраму ҳалталаб мебошанд.
- Дар муҳити иқтисодии кунунӣ соҳибкории хурд миёна махсусан осебпазир мебошад. Дастгирии бонк барои гуногунсозии иқтисодӣ ва СХМ пазироӣ карда мешавад.
- Механизмҳои институтсионалии иловагӣ барои таъмини баробарии гендарӣ ва фарогирии иқтисодиёти иҷтимоӣ зарур мебошанд. Таваҷҷӯҳи бештар ба рушди минтақавӣ ва бартарафсозии норасогиро дар фарқиятҳои минтақавӣ инчунин муҳим мебошанд.
- Мушкилиҳои экологии асосӣ дастраси ба энергия, камбизоатии энергетикӣ, алоқамандии минтақавӣ ва истеъмоли устуворро дар бар мегиранд. Таваҷҷӯҳи бештар ба сарчашмаҳои барқароршаванда (масалан, қувваи шамол, гидроэнергетикӣ ва офтобӣ), дастгирӣ барои ҷорчӯбаи танзими энергетикӣ ва самтгирии стратегӣ зарур мебошад. Идоракунии об ва партов инчунин мушкилии назаррас боқӣ мемонад.
- Кафолатҳои экологӣ ва иҷтимоӣ қавӣ хеле муҳим боқӣ мемонанд, махсусан барои гурӯҳҳои осебпазир аҳоли дар минтақаҳои дурдаст, ки онҳо аз баландбардории маълумотноки нафъ хоҳанд гирифт.

4. Муайянсозии афзалиятҳои Стратегияи ҳамкориҳои БАТР бо Тоҷикистон

European Bank
for Reconstruction and Development

Чӣ бояд тағйир дода шавад? (Тахҳисоби кишвар)

- Маҳсулнокии ва рақобатнокии Тоҷикистон паст боқӣ мемонад.
- 90% энергияи Тоҷикистон аз гидроэнергетикаи аз пиряхҳо сарнамшаванда истеҳсол мешавад, ки он зери таъсири тағйирёбии иқлим қарор дорад.
- Муҳити соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ мушкул боқӣ мемонад, аз он ҷумла набудани низомии судии мустақили хубмаблағгузоришаванда.
- Дастрасӣ ба молия, алахусус барои баҳши хусусӣ, СХМ мушкул мебошад, махсусан аз сарчашмаҳои ба асъори миллий.
- Субъектҳои соҳибкорӣ бо маҳдудиятҳои мубодилаи асъор рӯ ба рӯ мешаванд.

Оё онро тағйир додан мумкин аст? (Иқтисодиёти сиёсӣ)

- Ҳиссаи баҳши хусусӣ бо мурури вақт калонтар гардид, лекин ҳузури давлат дар бисёр бахшҳо то ҳол ҳеле калон мебошад.
- Баҳши кишоварзии порашуда тақрибан 60 фоизи шуғло ташкил медиҳад.
- Бонқҳо ба бахшҳои мушаххас, ба монанди соҳибкории ба содирот раванакардашуда ва воридоти озқаворӣ ва сӯзишворӣ аз лиҳози амалиётҳо бо асъори хориҷӣ афзалият медиҳанд; фоизҳои қарзии баланд ба сармоягузориҳо бо асъори миллий ба хароҷотҳои сармоявӣ монеагӣ мекунад ва долларнокиро боз пайдор месозанд.

Бонк чӣ қор қарда метавонад? (Қобилиятҳои институционалӣ)

- Таваҷҷӯҳи зиёд ба дастгирии баҳши хусусӣ тавассути ҳамбастагии сармоягузориҳои молиявӣ, аз он ҷумла молия бо АМ, молияи иқлимӣ, ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат ва қўмаки техникӣ.
- Ташаббус оид ба соҳибкорӣ хурд барои пешниҳоди дастгирии мақсаднок ба СХМ.
- Ташаббус оид ба фазои сармоягузорӣ ва идоракунии барои дастгирии беҳтарсозии муҳити соҳибкорӣ.
- Ташаққули иқтисодии низомии судӣ ва дастгирӣ барои Роҳҳои алтернативии ҳалли бахшҳо тавассути Барномаи ислоҳоти ҳуқуқӣ (БИХ).

Афзалиятҳои стратегӣ (2020-2025)

Таҳкими рақо батпазирӣ ва беҳтарсозии муҳити соҳибкорӣ

Мо чиро дидан меҳоҳем (Ҳадафҳои асосӣ)

- Малакаҳои ва стандартҳои соҳибкорӣ тақмилёфта ва соҳибкорӣ пешрафта.
- Маҳсулоти гуногун ва фарогири низомии молиявӣ
- Баланд бардоштани сифати институтҳо; Таҳкими волаияти қонун
- Тиҷоратиқунонӣ ва таҷдиди сохтори КВД-ҳо

- Дастрасӣ ба энергия ва об монеаҳои ҷиддӣ барои фаъолияти соҳибкорӣ ва рушди иқтисодӣ боқӣ мемонад, ки ин аз сабаби хатарҳои иқлими ҷисмонӣ, масалан, камбудии об/гармӣ ва рӯйдодҳои обухавоии шадид боз бадтар мегардад.
- Пешниҳоди хизматрасониҳои инфрасохторӣ самаранок нест, аз сабаби ҷамъовариҳои паст ва қарзҳои дебитории калон бо мушкили рӯ ба рӯ шуда, ба хатарҳои иқлими ҷисмонӣ осебпазир аст.
- Ҳамгирӣ ба занҷираҳои ҷаҳонии арзиши иловагӣ заиф мебошад, инфрасохторӣ маҳдуд ба алоқамандӣ монеагӣ мекунад.

- Тоҷикистон дорои захираҳои оби бой мебошад. Гидроэнергетика тақрибан 94 фоизи истеҳсоли энергияро ташкил медиҳад.
- Нақшаи амали солимгардонии молиявӣ баҳши энергетика, ки моҳи июни соли 2017 қабул гардид, чораҳои ислоҳотро дар Барқи Тоҷик, ширкати давлатии энергетикӣ ягона пешбинӣ мекунад.
- Муносибатҳои беҳтар бо Ўзбекистон ҳамгирӣ минақақавиро дастгирӣ мекунад.

- Қобилияти ҳамбаста намуадани маблағгузорӣ бо ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат ва ташаққули иқтисодӣ барои мусоидат ба тиҷоратиқунонӣ ва рушди устувор, аз он ҷумла инфрасохторӣ сабз.
- Таҷриба ва таваҷҷӯҳ ба ташаққули заминаи ҷисмонӣ ва меъёрии интиқол ва тақсими энергия бо мақсади таъмини амнияти энергетикӣ.
- Таҷрибаи мустақкам оид ба дастгирии ҳамгирӣ минақақавӣ.

Мусоидат ба ҳамгирӣ минақақавӣ, ислоҳоти соҳаи энергетика ва алоқамандии инфрасохтор

- Сифати беҳтари инфрасохтор ва устувории таҳмилёфта ба тағйирёбии иқлим
- Шабакаҳои таҳмилёфта ва ба тағйирёбии иқлим устувор барои алоқамандии дохилӣ ва байнидавлатӣ

- Муҳоҷирати бартаридоштаи мардон ба он оварда расонд, ки занон норасоиро асосан дар соҳаи кишоварзӣ пурра месозанд ва дар баробари ин бо маҳдудиятҳои рӯ ба рӯ мешаванд, ки мушаххасан ба гендер рабт дорад.
- Фароғирӣ бо таъминоти оби нӯшокӣ ва беҳдошт маҳдуд аст, алахусус дар деҳот, ки дар он беш аз 70 фоизи аҳолии кишвар зиндагӣ мекунад.

- Монеаҳои гендерӣ хуб эътироф қарда шудаанд, лекин тақмилдиҳии назаррас зарур мебошад.
- Эҳтиёҷоти умумӣ ба сармоягузорӣ дар баҳши обтаъминкунӣ аз ҷониби ҳукумат дар ҳаҷми тақрибан 2 миллиард доллари ИМА арзёбӣ қарда шудааст, ки дастгирии назарраси ММБ ва доноронро талаб мекунад.
- Мақомот ба таври ҷиддӣ ба рушди ботавозуни минақақавӣ таваҷҷӯҳ медиҳад.

- Барномаҳои мақсаднок ва гузаришдиҳанда барои занон ва дигар гурӯҳҳои мақсаднок, ки масъалаҳои маблағгузорӣ ва машваратро фаро мегиранд.
- Мисолҳои бомуваффақияти ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат баҳри ҳамаи монеаҳои гендерӣ.
- Қобилият барои дастгирӣ қардани сармоягузориҳо ба инфрасохторӣ ба тағйирёбии иқлим то бовар дар зумраи васеъи шаҳрҳо, аз он ҷумла тавассути барномаҳои Шаҳрҳои сабз ва ММИС.

Дастгирии дастрасии васеъ ба инфрасохторӣ беҳтар ва хизматрасониҳои соҳибкорӣ барои занон, ҷавонон ва минақақавӣ камрушқарда

- Дастрасии бештар ба молия ва малакаҳои
- Дастрасии бештар ба инфрасохтор ва хизматрасониҳои ба тағйирёбии иқлим устувор
- Ҳифзи мустақками муҳити зист

5. Чорабиниҳо ва чорчӯбаи натиҷаҳо

European Bank
for Reconstruction and Development

Афзалияти 1: Таҳкими рақобатпазирӣ ва беҳтарсозии муҳити соҳибкорӣ

Ҳадафҳои асосӣ	Чорабиниҳо	Нишондиҳандаҳои пайгирӣ (натиҷаҳо)
Малакаҳо ва стандартҳои соҳибкории тақмилёфта ва соҳибкории пешрафта. Маҳсулоти гуногун ва фарогири низоми молиявӣ	- Пешниҳоди маблағгузори мустақим ба ширкатҳо, аз он ҷумла қарз ва сармояи саҳмиявӣ ва инчунин хатҳои қарзии мақсаднок/мблағгузори омехта (аз он ҷумла то талафоти якум) тавассути муассисаҳои молиявӣ, аз он ҷумла агробизнес, механизмҳои маблағгузори иқтисодӣ сабз (ММИС), Механизми тақсимои хатарҳо, Мусоидат ба савдо (аз он ҷумла БМС-и сабз ва молия барои риояи қоидаҳои савдо), маблағгузори хурд ва ҷорикунӣ маҳсулоти навоарона, аз он ҷумла технологияҳои молиявӣ технологӣ ва иттилоотӣ барои ғайриқарбӣ нави соҳибкорӣ (стартапҳо) - Дастгирӣ ба бахши корпоративӣ, аз ҷумла СМХМ бо таваҷҷӯҳ ба тақмили стандартҳои амалиёт/идоракунӣ корпоративӣ, ташаккули иқтидор/омӯзиш (Машварат ба соҳибкорӣ хурд), ҳамгироии занҷираҳои арзиши иловагӣ, таҳкими иқтисодӣ содиротӣ ва саноатикунӣ минбаъдаи кишвар. - Дастгирии ҷалби сармоягузори мустақими хориҷӣ дар ҳамаи бахшҳо ва мусоидат ба интиқоли навоариҳо (ноу-хау) (ҷорикунӣ стандартҳои байналхалқӣ). - Дастгирии тавсеа ва ҷорикунӣ механизмҳои маблағгузорӣ бо асбоби милли, аз он ҷумла тавассути ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат оид ба ислоҳоти ҳуқуқӣ/меъёрӣ.	- Шумораи мизотиҳои хизматрасониҳои машваратӣ, ки дар бораи афзоиши гардиш, шуғл гузориш медиҳанд - Шумора/ҳаҷми умумии қарзҳои боқимондаи СМХМ аз ММХ (аз он ҷумла бо АМ) - Тавсияҳои сиёсӣ оид ба бозори сармоя бо АМ, ки аз ҷониби мақомотҳо ва ҷонибҳои манфиатдори дахлдор қабул карда шудаанд
Баланд бардоштани сифати институтҳо; Таҳкими волеияти қонун	- Идома додани дастгирии Шӯрои сармоягузорӣ, корбарӣ оид ба роҳҳои ҳалли амалӣ бо мақсади беҳтарсозии фазои сармоягузорӣ ва муҳити соҳибкорӣ (аз он ҷумла ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат оид ба ислоҳот ва маъмурикунонии андоз). - Таҳкими стандартҳои идоракунӣ ва харид, аз он ҷумла ташаккули иқтидор, омӯзиш бо таваҷҷӯҳ ба шаффофияти бештар ва татбиқнамоӣ. Ҷорикунӣ ва амалисозии хариди электронӣ. - Идома додани ҳамкорӣ бо Бонки милли Тоҷикистон доир ба чораҳои сиёсат оид ба ислоҳоти бахши молиявӣ бо мақсади тақмили ҷанбаҳои назорат/меъёрӣ, батанзимдори бонкӣ, идоракунӣ корпоративӣ, мубориза бо расмикунонии маблағҳои ғайриқонунӣ – аз он ҷумла тавассути КТ ба муассисаҳои молиявӣ алоҳида барои таҳкими иқтидорҳои институтсионалӣ. - Дастгирӣ барои ҳалли бахсҳо, аз он ҷумла Ҳалли алтернативии бахсҳо ва татбиқи судӣ барои таҷдиди молиявӣ/муфлисшавии корхона ва иҷроии қарордодҳо. - Дастгирӣ барои воситаҳои мустаҳкамаи корбарӣ бо ҚҶФ дар самтҳои асосии солимгардонии молиявӣ. - Баррасии ҳамкорӣ бо Ҳазинаи суғуртаи пасандозҳо бо мақсади таҳкими устувории бахши молиявӣ.	- Тағйиротҳои ҳуқуқӣ, институтсионалӣ ё меъёрӣ барои беҳтарсозии муҳити соҳибкорӣ (низоми андоз) - Тавсияҳои сиёсӣ, ки аз ҷониби мақомотҳо ва ҷонибҳои манфиатдори дахлдор қабул карда шудаанд
Тиҷоратикунӣ ва таҷдиди сохтори КВД-ҳо	- Идомаи дастгирӣ барои тиҷоратикунӣ ва таҷдиди сохтори КВД-ҳо, аз он ҷумла ислоҳоти тарофаҳои соҳавӣ ва пасткунии сатҳи талафот, дар бахшҳои энергетика, нақлиёт ва таъминоти обу қорез (Барқи Тоҷик, ХМК, Роҳи оҳан), аз он ҷумла ислоҳоти васеаи соҳавӣ ва ташаккули иқтидор/омӯзиш - Таҳқиқи эҳтимоли иштироки бештар дар бахши хусусӣ дар соҳаҳои асосии иқтисодӣ, аз он ҷумла инфрасохтор ва хизматрасониҳо. - Омодакунии замина барои рушди ШДБХ, аз он ҷумла ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат оид ба заминаи ҳуқуқӣ ва машварат барои инфрасохтори устувор.	- Ислоҳоти шаффофии тарофаҳо/методология, ки аз ҷониби мақомотҳо дар бахшҳои энергетика, нақлиёт ё обтаъминкуни/қорез қабул карда шудаанд - Тақмили ҳуқуқӣ, институтсионалӣ ё меъёрӣ бо мақсади баландбардори самаранокии бозор мувофиқи ҳадафҳои гузашташуда

Нишондиҳандаи таъсирот: Холи Индекси дарки коррупсия (Ибтидоӣ: 25); Радабандии мураккабияти иқтисодӣ (Ибтидоӣ: 107^{ум} аз 128)

PUBLIC

Хубидорашава
да

Рақобатпазирӣ

5. Чорабиниҳо ва чорчӯбаи натиҷаҳо

European Bank
for Reconstruction and Development

Афзалияти 2: Мусоидат ба ҳамгирии минтақавӣ, ислоҳоти соҳаи энергетика ва алоқамандии инфрасохтор

Ҳадафҳои асосӣ	Чорабиниҳо	Нишондиҳандаҳои пайгирӣ (натиҷаҳо)
Сифати беҳтари инфрасохтор ва устувории таҳкимёфта ба тағйирёбии иқлим	• Маблағгузори баландбардории иқтидор, тақвияти шабакаҳои дохилӣ ва тақмили самаранокии шабакаҳои интиқол ва тақсимои қувваи барқ, аз он ҷумла барои расонидани кӯмак дар баландбардории иқтидори назарраси содироти энергия. • Ҳамкорӣ оид ба чораҳои сиёсат барои дастгирии ташаккули бозори минтақавии шаффоф ва ҳубидорашавандаи энергия, аз он ҷумла таҳияи хуби созишномаҳо оид ба хариди энергия. • Баландбардории устуворӣ ба иқлим ва устувории тиҷоратии низомҳои инфрасохтори энергетикӣ (алахусус гидроэнергетика), нақлиёт ва обтаъминкунӣ. • Таҳқиқи иқтидор барои гуногунсозии (диверсификасия) сарчашмаҳои энергия, гузариш ба низоми партовҳои пасти карбонӣ ва сармоягузориҳо ба истеҳсоли энергияи барқароршаванда, аз он ҷумла энергетикаи хурд. • Дастгирии таҷдид ва муосиркунонии фурудгоҳҳо ва хизматрасониҳои аэронавигатсионӣ. • Таҳқиқи баррасии сармоягузориҳо ба шабакаҳо ва хизматрасониҳои логистикӣ.	• Иқтидори беҳтар/баланди инфрасохтор • Шумораи умумии одамон, ки аз дастрасии беҳтар/бештар ба инфрасохтор нафъ мегиранд
Шабакаҳои таҳкимёфта ва ба тағйирёбии иқлим устувор барои алоқамандии дохилӣ ва байнидавлатӣ	• Пешниҳод кардани маблағгузорӣ барои таҷдид, нигоҳдории техникӣ ва тавсеаи шабакаҳои роҳҳои асосӣ, роҳи оҳан ва дигар шабакаҳо, ҳам дохилӣ ва ҳам фаромарзӣ – аз он ҷумла қад-қадӣ долонҳои байналхалқӣ, ба монанди Ҳамкориҳои иқтисодии минтақавии Осиёи Миёна (ҲИМОМ) ва ташаккули устувории иқлимӣ ва устувории тиҷоратии инфрасохтори нақлиёти асосӣ. • Таҳқиқи имконият барои стандартикунони/сертификасияи беҳтар бо мақсади дастгирии савдои байналхалқӣ. • Таҳқиқи баррасии сармоягузориҳои эҳтимолӣ ба алоқамандии рақамӣ. • Ташаккули иқтидор барои омодакунӣ ва татбиқи лоиҳаҳо дар бахши давлатӣ.	• Иқтидори беҳтар/бештари инфрасохтори нақлиёт • Ислоҳоти ҳуқуқӣ/институтсионалӣ ё меъёрий барои тақмили чорчӯбаи савдо ва сармоягузорӣ мувофиқи мақсадҳои гузашташуда

Нишондиҳандаи таъсирот: Ҳаҷми умумии савдо/ММД (Ибтидоӣ: 58%);
Ҳиссаи қарзҳо бо асъори хориҷӣ дар ҳаҷми умумии қарзҳо (Ибтидоӣ: 49%)

PUBLIC

Ҳамгириш
а

Устувор

5. Чорабиниҳо ва чорчӯбаи натиҷаҳо

European Bank
for Reconstruction and Development

Афзалияти 3: Дастгирии дастрасии васеъ ба инфрасохтори беҳтар ва хизматрасониҳои соҳибкорӣ барои занон, ҷавонон ва минтақаҳои камрушдкарда

Ҳадафҳои асосӣ	Чорабиниҳо	Нишондиҳандаҳои пайгирӣ (натиҷаҳо)
Дастрасии беҳтар ба молия ва малакаҳо	- Дастгирии фарогирии иқтисодии занон, ҷавонон ва минтақаҳо тавассути ҷудокунии маблағгузорӣ, чорабиниҳои машваратӣ ва инчунин пешбарии мусоидат ба хариди фарогир ва ҳамкориҳои дахлдор доир ба чораҳои сиёсат. - Идомаи пешниҳодкунии хизматрасониҳои молиявӣ ва машваратӣ ба занони соҳибкор дар доираи Барномаи занон дар соҳибкорӣ ва эҳтимолан дигар гурӯҳҳои мақсадноки фарогир (масалан, ҷавонон, минтақаҳо) – аз он ҷумла тавассути муассисаҳои молиявӣ. - Пешбарии баробарии гендерӣ тавассути таъсиси механизми таҳлили сиёсат барои “баҳодиҳии таъсири фарогирии гендерӣ” ислоҳоти фазои сармоягузорӣ. - Ҳамкорӣ бо зумраи пурраи ҷонибҳои манфиатдори давлатӣ ва хусусӣ, аз он ҷумла ҷомеаи шаҳравандӣ барои дастгирии барномаҳои таълимӣ ва рушди малакаҳо, ба монанди омӯзиши касбӣ.	- Шумора/ҳаҷми қарзҳо, ки аз тарафи ММХ ба ширкатҳои аз ҷониби занон роҳбарӣшаванда пешниҳод карда шудаанд - Шумораи амалиётҳо оид ба пешниҳоди машваратҳо доир ба сиёсат (аз он ҷумла лоиҳаи тавсияҳои пешниҳодшуда барои тақмили заминаи ҳуқуқӣ, институтсионалӣ ё меёрий) - Шумораи одамоне, ки дар натиҷаи омӯзиш аз ҷониби гурӯҳи мақсаднок малакаҳои нав/беҳтарро ба даст оварданд
Дастрасии беҳтар ба инфрасохтор ва хизматрасониҳои ба таъйирёбии иқлим устувор	- Маблағгузориҳои тавсеа ва барқарорсозии инфрасохтори хизматрасониҳои ба иқлим тобовар ва аз лиҳози тиҷоратӣ устувори обу корез ва идоракунии партовҳои саҳти маишӣ. - Дастгирии муосиркунонӣ ва тавсеаи парки нақлиёти ҷамъиятӣ, хизматрасониҳои таҷҳизот (масалан, низомии чиптаҳо), аз он ҷумла барои беҳтарсозии фарогирии занон. - Ба роҳ мондани фаъолият ва ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат дар доираи Барномаи шаҳрҳои сабз. - Таҳқиқи иқтидор барои барқарорсозии шаҳрӣ ва рушди минтақавӣ дар доираи Чорчӯбаи мероси фарҳангӣ, аз он ҷумла сайёҳии саҳроӣ ва экосайёҳӣ. - Баландбардории устувори иқлимӣ ва устувори тиҷоратии инфрасохтори энергетика, нақлиёт ва таъминоти об, инчунин таъмини фарогирӣ ва ба инобат гирифтани ҷанбаи гендерӣ дар ташаккули хизматрасониҳои асосӣ. - Таҳқиқи иқтидор барои тавсеаи ММИС дар Тоҷикистон бо мақсади дастгирии минтақаҳои деҳоти камрушдкарда. Ташаккули сарчашмаҳои даромад, ки ба иқлим тобовар ва аз лиҳози тиҷоратӣ устувор мебошанд ва дастрасӣ ба бозори минтақавӣ. Дастгирии гузариш ба низомии партовҳои пасти карбонӣ ва чораҳо баҳри ҳалли хатарҳои таъйирёбии иқлим.	- Шумораи мизоҷоне, ки сифати инфрасохторро баланд бардоштад - Шумораи одамоне ва/ё хонаводаҳое, ки аз инфрасохтор ва хизматрасониҳои нав/беҳтар нафъ мегиранд, ки ин ба имкониятҳои иқтисодии беҳтар оварда мерасонад - Ҳаҷми умумии CO2-и камкардашуда/пешгиришуда (тонна/сол)
Ҳифзи мустаҳками муҳити зист	Дастгирӣ кардани лоиҳаҳои ҷавобгӯӣ оид ба барқарорсозии экологии партовгоҳҳои уран дар доираи Суратҳисоби барқарорсозии экологӣ (СБЭ) барои Осиёи Миёна ва дигар лоиҳаҳои экологӣ мувофиқи усули ГИС-и Бонк.	Шумораи мизоҷоне, ки стандартҳои экологиро тақмил доданд

Нишондиҳандаи таъсирот: Фарқият дар нишондиҳандаи иштироки қувваи кории занон ва мардона (Ибтидоӣ: 38%); Партовҳои карбон (Ибтидоӣ: Нақлиёт 53%, Истеҳсоли қувваи барқ ва гармӣ 7%)

PUBLIC

Фарогир

Сабз

6. Харитабандии фаъолияти мутақобилаи пуррасозандаи шарикони байналхалқӣ дар самтҳои фаъолияти БАТР

European Bank
for Reconstruction and Development

САМТҲОИ ФАЪОЛИЯТИ БАТР

		Бахшҳо									Мавзӯҳои байнисоҳавӣ			
		Саноат , савдо ва агробизнес					Инфрасохтор и устувор		Муассисаҳои молиявӣ		Ташаббусҳои стратегӣ			
Ҳаҷми миёнаи солонаи шартии сармоягузориҳо/грантҳо (млн. евро, 2015-2019)		Агробизнес	Истеҳсолот ва хизматрасониҳо	Молиявӣ ва сайёҳӣ	ТИК	Захираҳои табиӣ	Энергетика	Инфрасохтор	Бонкдорӣ	Муассисаҳои молиявӣ ғайрибонкӣ	Иқтисодиёти сабз	Фарогирӣ ва гендер	Асбори миллий ва бозори қоғазҳои қимматнок	Соҳибкории хурд
БОР	87													
ИА	50			€			€	€Р	€			€		€
БАС	8	€									€	€		€
Бонки осебӣи сармоягузори и инфрасохторӣ (БОСИ)	19						€Р							
							€	€						
Бонки ҳаҷонӣ (БҶ) (ББТР)	100						€Р	€Р			€	€		
Корпоратсияи молиявӣ байналхалқӣ (КМБ)	2		€							€		€		€
Бонки рушди Олмон (БРО)	12						€Р		€					€
БАТР	65	€	€				€	€	€		€	€	€	€

€ Самти сармоягузориҳои назаррас

● Тавачҷӯасосан ба бахши хусусӣ

Р Самти ҳамкории назаррас доир ба чораҳои сиёсат

○ Тавачҷӯасосан ба бахши давлатӣ

Самтҳои эҳтимолии ҳамкорӣ

Рақобатпазир

Истифодаи маблағгузориҳои грантии ИА ва дигар донорон бо мақсади дастгирии дастрасӣ ба молия ва малақаҳои СХМ ва бахши корпоративии маҳаллӣ.

Сабз

Сармоягузорӣ ба чораҳои ба тағйирёбии иқлим устувор дар ҳама бахшҳо дар ҳамоҳангсозии зич бо дигар донорон ва ММБ (БҶ, БРО).

Ҳамгироишуда

Сармоягузориҳои муштарак ба лоиҳаҳои ҳамгироии минтақавӣ дар яққоягӣ бо дигар ММБ (ИА, БОР, БҶ) ва донорон дар баробари пайгирии ҳамкории минтақавӣ мустақам тавассути ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат.

Устувор

Додани ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат оид ба ислоҳоти бахши молиявӣ ва амнияти энергетикӣ дар ҳамоҳангсозии зич бо дигар ММБ ва донорон (БҶ, КМБ, ИА). Ҳамоҳангсозии ММБ доир ба масъалаи қарзи давлатӣ

Ҳубидорашаванда

Таъинҷӯх ба тақмидиҳои идоракунӣ ва таҳкими ташкилӣ дар чорҷубаи Шӯрои ҳамоҳангсозии рушд ва дар ҳамоҳангсозии зич бо ИА, БҶ, КМБ ва дигар донорон.

Фарогир

Ҳамкорӣ бо ИА, БҶ ва дигар ММБ барои пешниҳоди мусоидат ба фарогирӣ занон ва ҷавонон дар бозори меҳнат ва дастгирии таълиқи малақаҳои маҳаллӣ тавассути имкониятҳои омӯзишӣ.

Эзоҳ: Харитабандии ММБ дар асоси маълумотҳои дастраси оммавӣ (ба истиснои дастгирии бучет), сармоягузориҳои назарраси ММБ ҳамчун сармоягузорӣ дар ҳаҷми беш аз 5 фоизи сармоягузориҳои байни солҳои 2015-2019 имзокардашуда муайян карда шудааст. БОР, ИА ва ББТР танҳо грант пешниҳод мекунанд ва ҳамаи лоиҳаҳои бахши давлатӣ ақаман 35% ҷузъи грантӣ доранд.

ЭКОЛОГИЮ ИЧТИМОЙ

Хатарҳо барои татбиқи Стратегия	Эҳтимолият	Таъсир
Масъалаҳои андозию буҷетӣ – Лоиҳаҳои калони инфрасохторӣ, ба монанди нерӯгоҳи оби барқии Роғун сарчашмаи асосии шиддат дар соҳаи буҷет ва сатҳи баланди қарз мебошад. Маблағузории донорон аз барномаи СБА вобаста аст. Бо дар назардошти ҳиссаи калони қарзҳои бо аъёри хориҷӣ ифодашуда, бозпардохтҳои калони қарз, ки дар солҳои 2020-25 меоянд ва сатҳи пасти захираҳои аъёри хориҷӣ Тоҷикистон зери хатари баланди гирифтورشавӣ ба вазъияти хеле мушкили қарзӣ қарор дорад.	●	●
Суботи сиёсӣ - мавқеи геополитикии мушкил, таърихи ҷанги шаҳрвандӣ ва зарурати татбиқи ислоҳот ва ташкили ҷойҳои корӣ барои аҳолии ҷавон хатарҳои марбут ба зарурати таъмини суботи сиёсӣ таъкид месозанд.	●	●
Иқтидори татбиқнамоии баҳши давлатӣ – институтҳои ба таври кофӣ рушднакарда ба омодакунӣ ва татбиқи ҳам лоиҳаҳои инфрасохторӣ ва ҳам бехатарсозии муҳити соҳибкорӣ монеагӣ мекунад.	●	●
Идоракунии/ахлоқи корпоративӣ – шарту қоидаҳои баробар ва волеияти қонун бояд дар таҷрибаҳои соҳибкорӣ талкин карда шаванд, то ин ки кишвар аз иқтисодидиёти аз ҷониби донорон маблағузоришаванда ба иқтисодидиёти рушдкунанда табдил гирад.	●	●

Оқибатҳои экологӣ ва иҷтимоӣ

- Баҳодидӣ ва идоракунии таъсироти экологӣ ва иҷтимоӣ:** Таъмини баҳодидӣ ва паस्तкунии дахлдори таъсироти экологӣ ва иҷтимоии бевосита, бавосита, ҷамъшаванда ва фаромарзии лоиҳаҳо. Баррасии ташаккули иқтидор доир ба баҳодидии экологӣ ва иҷтимоӣ, баҳодидии стратегӣ, низомҳои идоракунии экологӣ ва иҷтимоӣ ва идоракунии пудратчиён бо мақсади дастгирии ҷорикунии таҷрибаи байналхалқӣ зарур буда метавонанд.
- Меҳнат ва шароитҳои корӣ:** Таъмини мувофиқати сиёсати кадрӣ ва таҷрибаҳои кории мизочон ба талаботҳои БАТР, алаҳхусус вобаста ба баррасию ҳалли шарту талаботҳои меҳнатӣ, идоракунии пудратчи, таъбири эҳтимоли дар ҷойи корӣ ва пешбарии имкониятҳои баробар. Бонк таваҷҷӯҳи махсусро ба пешгирии зӯрвариҳои гендерӣ дар лоиҳа медиҳад ва мизочонро дар таҳия ва татбиқи сиёсатҳо ва механизмҳои дастгирӣ мекунад, ки масъалаҳои озори шаҳвонӣ, сӯистифода ва истисморро ҳал мекунад.
- Самаранокӣ захираҳо ва пешгирию назорати ифлосшавӣ:** Таҳияи ташаббусҳо оид ба ташаккули иқтидор дар баҳши инфрасохтор. Муайянкунӣ ва таҳияи лоиҳаҳо оид ба самаранокии партов ва захираҳои обӣ ва баррасии кӯмаки техникӣ, алаҳхусус ҳангоми баррасиву ҳалли масъалаҳои фаромарзӣ.
- Саломатӣ ва бехатарӣ:** Зери мақсад қарор додани масъалаи тақмили стандартҳои саломатӣ ва бехатарӣ дар ҳама бахшҳо. Бехатарии роҳу нақияти масъалаҳои афзалиятнок мебошанд ва ҳамкорӣ бо мизочон ва дигар ҷонибҳои манфиатдор зарур буда метавонанд. Маблағҳои КТ барои дастгирии ин ҷараёнҳои зарур буда метавонанд.
- Гирiftани замин, кӯчониши ғайрииҳтиёрӣ ва ҷойивазкунии иқтисодӣ:** Таъмини риояи талаботҳои Бонк оид ба ҷуброн ва барқарорсозии сарчашмаҳои даромад аз тарафи ҳама гуна лоиҳаҳо, ки гирiftани заминро талаб мекунад, бо додани таваҷҷӯҳи махсус ба истифодабарандагони ғайрирасмии замин, гурӯҳҳои осебпазир ва муқаррарот доир ба мониторинг.
- Ҳифзу нигоҳдории гуногунии табиӣ ва идоракунии устувори захираҳои табиӣ зинда:** Таҳияи ташаббусҳо доир ба ташаккули иқтидор барои баҳодидии гуногунии табиӣ, ки ҳифзи навъҳо ва маҳали зисти барои нигоҳдории муҳимро таъмин мекунад.
- Мероси фарҳангӣ:** Кор бо мизочон бо мақсади муайянкунӣ ва машварат бо ҷонибҳои манфиатдорӣ асосӣ дар робита бо лоиҳаҳо, ки дар минтақаҳои аз лиҳози фарҳангӣ муҳим эътирофшуда қарор доранд ва ҳифзи мероси фарҳангии хассос.
- Миёнаравии молиявӣ:** Таъмини мавҷудияти иқтидори экологӣ ва иҷтимоии кофӣ ва тартиботи идоракунии хатарҳо дар фаъолияти шарикони миёнаравии молиявӣ.
- Ҷалби ҷонибҳои манфиатдор:** Дастгирии мизочон дар таҳия ва татбиқи нақшаҳои ҷалби ҷонибҳои манфиатдор бо мақсади таъмини ошкоркунии мақсадноки маълумот ба ҷамъият ва гузаронидани машваратҳо чун қисми баҳодидии экологӣ ва иҷтимоӣ ва ҳангоми татбиқи лоиҳа.
- Мониторинг ва назорат:** Ҳамкорӣ бо мизочон бо мақсади мониторинги самаранокӣ экологӣ ва иҷтимоӣ ва баррасии масъалаҳои меросие, ки бо сандуқи Бонк алоқаманданд.

8. Баҳодиҳии маблағгузории муштаракӣ

донорон

European Bank
for Reconstruction and Development

8.1. Баҳодиҳии эҳтиёҷот барои давраи Стратегияи нави ҳамкорӣ бо кишвар

Маблағгузории донорӣ барои нолишавӣ ба ҳадафҳои стратегияи Стратегияи ҳамкорӣ бо кишвар зарур ҳоҳад буд, аз он ҷумла барои:

- Хизматрасониҳои машваратӣ ва омӯзиш барои таққими ташаккули малакаҳо ва иқтисодии СМХМ
- Ҳамкорӣ доир ба чораҳои сиёсат ва омӯзиш барои таққими иқтисодии институционалӣ ва муҳити соҳибкорӣ дар умум, аз он ҷумла дар бахшҳои судӣ ва молиявӣ
- Таҳлил ҳамаҷониба, дастгирӣ дар татбиқнамоӣ ва грантҳо барои Ҳароҷоти сармоявӣ баҳри кӯмак дар дастгирии лоиҳаҳои инфрасохторӣ, ки сифат, алоқамандӣ ё устуворӣ ба иқлимро беҳтар месозанд, аз он ҷумла бахшҳои роҳ, нақлиётӣ ҳавоӣ ва энергетика
- Воситаҳои тақсими хатар ва дастгирӣ бо КТ бо мақсади мусоидат ба дастрасӣ ба молия ва хизматрасониҳои машваратӣ барои занони соҳибкор
- Беҳтар кардани дастрасӣ ба хизматрасониҳои инфрасохторӣ шаҳрӣ, ба монанди таъминоти об, идоракунии партовҳои саҳти маишӣ ва нақлиётӣ ҷамъиятӣ тавассути пешниҳоди дастгирӣ дар омодакунӣ, татбиқнамоӣ, рушди корпоративӣ ва/ё грантҳои сармоягузории муштарак, аз он ҷумла дар доираи Барномаи шаҳрҳои сабз

Нишондиҳандаҳои алоҳидаи дастрасии молиявӣ

Протсенти миёнаи БАПР¹

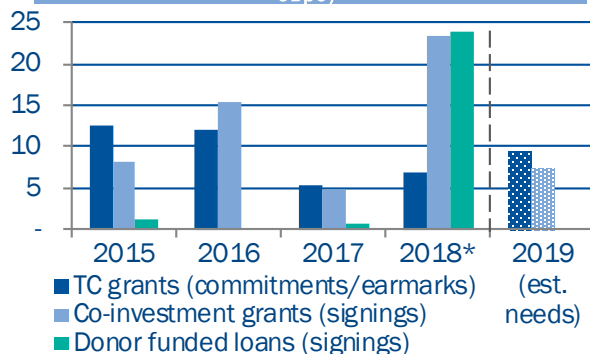
ММД ба ҳар сари аҳоли (БҚҲ, қорӣ. \$) ²	3 416	Пасттарин дар КФ
Кишвари Кӯмаки расми барои рушд (КРР)	ҲА	Д/Н
КРР ҷун ҳиссаи Маҷмӯи даромади дохилӣ (%) ³	3.69	72-ум
КРР ба ҳар сари аҳоли (\$ - нархҳои қорӣ) ³	34.07	28-ум

Сарчашмаҳо: ² IMF (2018), ³ OECD (2017)

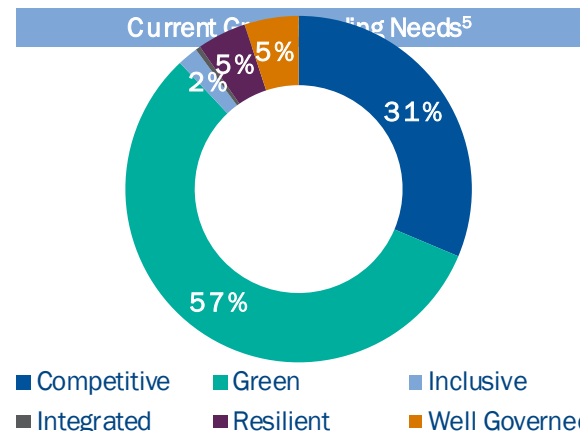
8.2. Сарчашмаҳои эҳтимолии маблағҳои донорӣ

- Дастгирӣ аз **ИА** асосан тавассути **Ҳазинаи сармоягузорӣ барои кишварҳои Осиёи Миёна (ХСОМ)** равона карда мешавад. КТ ва грантҳои сармоягузорӣ барои бахшҳои афзалиятнок, ба монанди инфрасохторӣ энергетикӣ, ҳифзи муҳити зист ва устуворӣ ба тағйирёбии иқлим ва СХМ мавҷуд мебошанд
- **Ташаббуси молиявӣ барои занони соҳибкор (ТМЗС)** беш аз 20 миллион доллари ИМА-ро барои мусоидат ба рушди малакаҳо ва дастрасӣ ба молия барои СХМ-и аз ҷониби занон роҳбарӣшаванда, аз он ҷумла барои ҳамкорӣ марбута доир ба чораҳои сиёсат барои қор кишвар, аз он ҷумла Тоҷикистон пешниҳод намудааст
- **Ҳазинаи кишварҳои марҳилаи ибтидоии гузариш (ХКМИГ)** омода аст, ки ақаллан 70 фоизи захираҳои худро барои кишварҳои сатҳи даромадашон паст ва пастӣ миёнаи Осиёи Миёна ҷудо намояд. Дар Тоҷикистон ҳазинаи мазкур дастгирии татбиқи лоиҳаи инфрасохторӣ ва лоиҳаҳои, ки шуғро дар бахши хусусӣ зиёд мегардонад, маблағгузорӣ карда истодааст. Маблағгузорӣ инчунин тавассути **Ҳазинаи дастгирии соҳибкорӣ хурд (ХДСХ)** барои дастгирии инкишоф ва рушди СХМ дастрас буда метавонад.
- Ҷустуҷӯ ва ҷалби маблағгузорӣ аз **донорони дучониба** идома дода ҳоҳад шуд
- Тоҷикистон кишвари қриз барои ҷалби маблағгузорӣ барои ташаббусҳои сабз аз **Ҳазинаи иқлими сабз (ХИС), Ҳазинаи экологӣ ҷаҳонӣ (ХЭЧ)** ва **Ҳазинаҳои сармоягузорӣ иқлимӣ (ХСИ)** мебошад
- **Ҳазинаи махсуси саҳомони БАПР** тавассути механизми ХКМИГ сарчашмаи муҳим барои КТ-и иловагӣ ва захираҳои сармоягузориҳои муштарак аст ва ҳоҳад буд

Маблағгузории донорӣ дар давоми стратегияи қаблӣ (млн. евро)⁴

*Беш аз 85 фоизи грантҳои сармоягузории муштарак ва 100 фоизи қарзҳои аз ҷониби донорон маблағгузоришаванда барои баландбардории устувории иқлимии нерӯҳои обии барқии Қайроққум

Замимаҳо

European Bank
for Reconstruction and Development

PUBLIC

Замимаи 1 – Баҳодиҳии сиёсӣ дар заминаи Моддаи 1

Ўҳадории Тоҷикистон баҳри риоя ва татбиқи принципҳое, ки дар моддаи 1-и Созишнома оид ба таъсисдиҳии Бонк пешбинӣ карда шудаанд, дар давраи Стратегияи қаблии ҳамкорӣ бо кишвар аз ҷониби сохторҳои байналхалқии дахлдор ба таври омехта баҳогузорӣ карда шуданд. Онҳо баъзе беҳтаринҳо дар чорҷӯбаи қонунгузорӣ пазириро карда, дар баробари ин ташвишҳои худро вобаста ба қадамҳои пасрав (регрессивӣ) дар дигар самтҳо изҳор намуданд. Онҳо инчунин як қатор ташвишҳои худро доир ба татбиқи заминаи ҳуқуқӣ вобаста ба демократия ва ҳуқуқҳои инсон дар амалия изҳор намуданд.

Аз лаҳзаи истиқлолияти худ дар соли 1991 Тоҷикистон бо мушкилиҳои бисори дар таъсисдиҳии давлатдорӣ худ ва сулҳи асосӣ дар кишвар рӯ ба рӯ шуд. Кишвар аз сабаби ҷанги шаҳрвандӣ солҳои 1992-97 хароб гардид, ки дар он аз 50000 то 100000 одамон ҳалок гаштанд. Вазъи бисуботи амниятӣ дар ҳамсоякишварӣ Афғонистон, ки дорои ақалияти этникии калони тоҷикон аст, дигар нуқтаи заминавӣ барои мулоҳиза мебошад. Дар давоми бист соли охир Тоҷикистон ба пешрави сиёсӣ ва иқтисодӣ бузург ноил гашт, ки роҳбарияти кишвар аз обрӯи калони аҳоли барои ташаккули суботи сиёсӣ иҷтимоӣ ва рушди иқтисодӣ бархурдор аст. Дар давоми давраи Стратегияи қаблии ҳамкорӣ бо кишвар роҳбарияти кишвар гузаришро аз созишҳои сиёсӣ фарогир, ки дар натиҷаи Созишномаи сулҳи соли 1997 ба миён омада буд, ба ҷанги шаҳрвандӣ хотима бахшид, ба як намунаи бештар марказонидашудаи роҳбарӣ бо таваҷҷӯҳи бештар ба ташаккули давлати миллии мустақам, таҳкими амалисозии ислохотҳо ва таъмини боварӣ ба муттасилии роҳбарияти кишвар амалӣ намуд.

Тағйироти иловаҳои конститусионӣ соли 2016, ки ҳокимияти президентро мустақам карда, қабули қарорҳо низомнок намуд, лекин фазоро барои муҳофизаи сиёса маҳдуд сохта, ҳизбҳои дар заминаи принципҳои динӣ асосёфта роҳбарикунӣ эътироф кард, ҷузъҳои марказии ин тағйирот буданд. Қонуни конститусионӣ аз моҳи ноябри соли 2016, ки ба Президент Раҳмон мақоми махсус ва ваколатҳои яқумро пешниҳод кард, инчунин аҳамияти назаррас дошт. Баҳодиҳии омехтаи сохторҳои байналхалқии дахлдор вобаста ба иҷрои ўҳадориҳои Тоҷикистон баҳри риоя ва татбиқи принципҳое, ки дар моддаи 1 пешбинӣ карда шудаанд, дар боло қайд гардиданд, инъикосгари тағйиротҳои мазкур мебошад. Баъд аз давраи охири муколамаи худ оид ба ҳуқуқҳои инсон, ки моҳи октябри соли 2018 баргузор гардид, ИА аз чораҳои қонунгузорӣ, аз он ҷумла дар самти пешгирии шиканча ва пешбарии баробарии гендерӣ пазириро намуд, лекин ташвишҳои худро, алахусус вобаста ба “маҳдудшавии умумии фазо барои ҳуқуқҳои инсон” изҳор кард. Дар ҳисоботи Кумитаи ҳуқуқи инсонии СММ, ки моҳи августи соли 2019 интишор гардид, як қатор чораҳои қонунгузорӣ аз ҷониби роҳбарияти Тоҷикистон қабулгардида баланд арзёбӣ карда шуданд, лекин ташвишҳо, алахусус вобаста ба мустақилияти низоми судӣ, мушкилиҳо вобаста ба меъёрҳои таҷрибаҳои интиҳобот, маҳдудиятҳо оид ба озодии баён ва озодии ҷамъомадҳои изҳор карда шуданд. Ҳарду сохтор як қатор ташвишҳоро вобаста ба риояи бади қафолатҳои ҳуқуқӣ ҳуқуқҳои инсон изҳор намуданд.¹

Интиҳоботи озод ва ҳукумати намоёндагӣ

Интиҳоботи озод, одилона ва рақобатнок

Сарқонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки соли 1994 қабул шудааст ва ба он дар солҳои 1999, 2003 ва 2016 тағйироти иловаҳо ворид карда шуданд, заминаи ҳуқуқиро барои интиҳоботи озод муайян мекунад. Дар моддаи 6 изҳор карда шудааст, ки “Ифодаи олии бевоситаи ҳокимияти халқ раъйпурсии умумихалқӣ ва интиҳобот аст”. Дар моддаҳои 49 ва 65 изҳор карда шудааст, ки интиҳоботи палатаи поёнии парламент (Маҷлиси намоёндагон) ва президент ба таври умумӣ, баробар, мустақим ва бо овоздиҳии пинҳонӣ сурат мегирад. Дар моддаи 27 изҳор карда шудааст, ки тартиби гузаронидани интиҳоботро қонунҳои конститусионӣ ва қонунҳо танзим менамоянд.

Замимаи 1 – Баҳодиҳии сиёсӣ дар заминаи Моддаи 1

Палатаи поёнии парлумон (моддаи 57) барои таъсиси Комиссияи марказии интиҳобот ва раёйпурсӣ (КМИР), интиҳоб ва бозхонди аъзоёни он (раис ва муовин) бо пешниҳоди Президент салоҳият дорад. Моҳи июни соли 2019 парлумон Қонуни нав “Дар бораи Комиссияи марказии интиҳобот ва раёйпурсӣ”-ро тасдиқ намуд. Муқаррароти он пешниҳоди мақом ва маошҳои баландро ба кормандони КМИР аз ҳисоби буҷети давлатӣ пешбинӣ мекунад. Он инчунин аъзогии аъзоёни ҳизбҳои сиёсиро дар КМИР ва сохторҳои интиҳоботи сатҳи поёнӣ манъ мекунад. Барои баҳодиҳии таъсироти ин қонуни нав то ҳол барвақт аст.

Аз давраи истиқлолияти кишвар дар соли 1991 то инҷониб интиҳобот дар Тоҷикистон мунтазам баргузор карда мешавад ва принципи овоздиҳии умумӣ риоя карда мешавад. Аз давраи интиҳоби ҷанги шаҳрвандӣ дар соли 1997 то инҷониб овоздиҳандагон имконияти интиҳоби номзадон дар интиҳоботи президентӣ ва интиҳоби ҳизбҳоро дар интиҳоботи парлумон доштанд. Созмони амният ва ҳамкорӣ дар аврупо (САҲА)/Дафтари институтҳои демократӣ ва ҳуқуқҳои инсон (ДИДҲИ) ба таври мунтазам ҳаёти пурраи мушоҳидавии худро бо мақсади мушоҳидаи интиҳобот ба Тоҷикистон фиристода, ба интиҳобот баҳодиҳии омехта меод. Дар ҳисоботи Ҳаёати САҲА/ДИДҲИ оид ба мушоҳидаи интиҳобот (ҲМИ) вобаста ба охири интиҳоботи президентии соли 2013 хулоса карда шудааст, ки “интиҳобот... ба таври осоишта баргузор гардид, лекин талаботҳои маҳдудкунандаи бақайдгирии номзадҳо ба набудани интиҳоби воқеӣ ва бисёррандешии комил оварда расонд.”²

Аз ҷама интиҳоботи миллии охири дар Тоҷикистон интиҳоботи палатаи поёнии парлумон дар моҳи март соли 2015 буд. Дар ҳисоботи ҲМИ САҲА/ДИДҲИ хулоса карда шудааст, ки дар ҳоле ки дар рафти интиҳобот алтернативаҳои сиёсӣ ҷой доштанд ва баъзе беҳтаринҳо дар қонунгузори интиҳобот карда шуданд, аммо интиҳобот “дар фазои сиёсии маҳдуд баргузор гардида, дар он шароити имкониятҳои баробар барои номзадон пешниҳод карда нашуданд.” Дар ҳисобот як қатор нуқтаҳои танқидӣ доир ба заминаи ҳуқуқӣ, муҳити сиёсӣ ва баргузоркунии интиҳобот оварда шуда, як қатор тавсияҳо барои гузаронидани интиҳоботи оянда пешниҳод карда шуданд.³ Кумитаи ҳуқуқи инсонии СММ ташвиши худро вобаста ба камбудҳои дар заминаи ҳуқуқӣ барои гузаронидани интиҳобот, аз он ҷумла: маҳдудиятҳо доир ба пешбарии номзадҳо дар интиҳобот ва набудани мустақилияти КМИР изҳор намуд.⁴

Тақсими ҳокимият ва низомии боздошту тавозун

Сарқонун заминаи ҳуқуқиро барои тақсими ҳокимият муайян месозад. Дар моддаи 1 гуфта шудааст, ки Тоҷикистон ҷумҳурии перзидентӣ аст ва дар моддаи 9 изҳор карда шудааст, ки “Ҳокимияти давлатӣ дар асоси таҷзияи он ба ҳокимияти қонунгузор, иҷроия ва судӣ амалӣ мегардад.” Дар бобҳои дахлдори Сарқонун ба таври равшан нақш ва салоҳиятҳои Парлумон (“мақоми олии намояндагӣ ва қонунгузорӣ”), Президент (“сарвари давлат ва ҳокимияти иҷроия”), Ҳукумат (асосан сохтори иҷроияи тобеи Президент ва зери назорати парлумон) ва судҳо (масъалаи мустақилияти низомии судӣ дар поён баррасӣ шудааст) муайян карда шудаанд.

² Republic of Tajikistan. Presidential Election, 6 November 2013. OSCE/ODIHR Election Observation Mission. Final Report. 5 February 2014, p 1.

³ Republic of Tajikistan. Parliamentary Elections, 1 March 2015. OSCE/ODIHR Election Observation Mission. Final Report. 15 May 2015, p 1.

⁴ Human Rights Committee. Concluding observations on the third periodic report of Tajikistan 22 August 2019, paras 54-5.

Замимаи I – Баҳодиҳии сиёсӣ дар заминаи Моддаи I

Тақсимои салоҳиятҳои расмӣ байни Президент ва дигар шохаҳои ҳокимият бар нафъи якумин аст. Президент самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳуриро муайян мекунад, Сарвазир ва дигар вазирон ва инчунин раисони мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии сатҳи вилоятиро бо тасдиқи баъдинаи парлумон таъин ва озод мекунад ва Шӯрои амниятро таъин ва роҳбарӣ менамояд. Шояд аз ҳама назаррас ин аст, ки Президенти кунуни Эмомалӣ Раҳмон аз соли 1994 то инҷониб дар қудрат аст ва дар даст қудрати ғайрирасмии назаррасро новобаста аз муқарраротҳои конститусионӣ ва ҳуқуқӣ ҷамъ овардааст. Суботи сиёсии кишварро баъд аз ҷанги шаҳрвандӣ то инҷониб бо ӯ алоқаманд месозанд ва ӯ нуфузи беҳамторо дар низоми сиёсӣ ва умуман ҷамъият ташаккул додааст.

Баъд аз анҷоми ҷанги шаҳрвандӣ нақши ҳукмфармои воқеии Президент ҳарчӣ бештар ба таври ҳуқуқӣ ҳам инъикоси худро меёбад. Дар доираи раёйпурсиҳои соҳаҳои 1999 ва 2003 мӯҳлати президенти аз панҷ то ба ҳафт сол ва маҳдудияти мӯҳлат аз як ба ду зиёд карда шуданд. Дар раёйпурсии моҳи майи соли 2016 41 тағйироту иловаҳои конститусионӣ тасдиқ карда шуданд, ки дар моҳи декабр ҳамчун қонун аз ҷониби парлумон қабул гардид, ки дар доираи онҳо ҳамаи маҳдудиятҳои мӯҳлат барои президент бекор карда шуда, синну соли ҳадди ақал барои президентӣ аз 35 то ба 30 поён карда шуд. Моҳи ноябри соли 2016 Парлумон қонуни конститусиониро қабул кард, ки дар доираи он ба Президент Раҳмон унвони Асосгузори сулҳ ва ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат ва инчунин як қатор салоҳиятҳои якумра, аз он ҷумла ҳуқуқи муроҷиат ба миллат доир ба масъалаҳои муҳим, иштирокнамоӣ дар ҷаласаҳои парлумон ва Шӯрои амният ва зарурати машварт бо ӯ доир ба масъалаҳои сиёсии асосӣ дода шуд.

Дар моддаи 46-и Сарқонун гуфта шудааст, ки Президент ҳуқуқ дорад, ки дар ҳолатҳое, ки мақомоти конститусионӣ наметавонад ба таври мӯътадил фаъолият намояд, вазъияти ғавқулдари эълон намояд, лекин инчунин дар моддаи 47 як қатор маҳдудиятҳо зидди сӯистиғода аз ин салоҳият пешбинӣ карда шудаанд. Заминаи ҳуқуқӣ барои вазъияти ғавқулдари дар қонуни конститусионии мушаххас муайян карда шудааст. Кумитаи ҳуқуқҳои инсонии СММ ташвишхоро дар бораи номувофиқати Қонун “Дар бораи вазъияти ғавқулдари” ба ӯҳдадориҳои Тоҷикистон дар доираи созишномаҳои байналхалқӣ изҳор намуд.⁵

Салоҳияти қонунӣ шахсони мансабдори интихобшаванда барои идоракунӣ

Сарқонун заминаи ҳуқуқиро барои шахсони мансабдори интихобшавандаи Тоҷикистон вобаста ба доштани салоҳияти қонунӣ барои идоракунӣ муайян месозад. Дар моддаи 6 гуфта шудааст, ки “ғасби ҳокимият ва ё тасарруфи салоҳияти он манъ аст”. Дар Сарқонун ваколатҳои Парлумон, Президент ва дигар мақомотҳои интихобшаванда ба таври равшан тасвир карда шудаанд, ки он иҷрои самараноки нақшҳои онҳоро таъмин месозад. Қонуни конститусионӣ аз соли 2016, ки ба Президент Раҳмон салоҳиятҳои якумра медиҳад, салоҳиятҳои шахсони мансабдор ва мақомотҳои интихобшавандаро поймол карда метавонад, лекин ин дар амалия ҳоло бояд зоҳир гардад.

Бо шикасти амиқи гузаштаи коммунистии кишвар, вақте ки ба Ҳизби коммунистӣ “нақши пешбар” дода шуда буд, он метавонист, ки сохторҳои конститусиониро аз паси парда идора кунад, дар моддаи 6 изҳор карда шудааст, ки “Ҳеҷ як иттиҳодияи ҷамъиятӣ, ҳизбҳои сиёсӣ, гурӯҳи одамон ва ё фарде ҳуқуқ надорад, ки ҳокимияти давлатиро ғасб намояд”. Дар моддаи 8 идома дода шудааст, ки “Мафкураи ҳеҷ як ҳизб, иттиҳодияи ҷамъиятӣ, динӣ, ҳаракат ва гурӯҳе наметавонад ба ҳайси мафкураи давлатӣ эътироф шавад”. Дар он инчунин изҳор карда шудааст, ки “Иттиҳодияҳои динӣ аз давлат ҷудо буда, ба қарорҳои давлатӣ мутобиқ карда наметавонанд” ва “маблағгузориҳои ҳизбҳои сиёсӣ аз ҷониби давлатҳо ва созмонҳои хориҷӣ, шахсони ҳуқуқӣ ва шаҳрвандони хориҷӣ [манъ аст].”

⁵ Human Rights Committee. Concluding observations on the third periodic report of Tajikistan 22 August 2019, paras 21-2.

Замимаи I – Баҳодиҳии сиёсӣ дар заминаи Моддаи I

Қувваҳои мусалаҳ ва ҳадамотҳои амнияти Тоҷикистон зерин назорати бевоситаи Президент қарор доранд ва нақши мустақилро дар қараёнҳои қабули қарор дар кишвар иҷро намеkunанд. Муассисаҳои динӣ, корпоративӣ ё дигар муассисаҳои интихобнашаванда дорои қудрати зиёд аз болои шахсони мансабдори интихобшаванда намебошанд.

Ҷомеаи шаҳрвандӣ, васоити ахбори омма ва иштирок

Андоза ва мустақилияти ҷомеаи шаҳрвандӣ

Сарқонун заминаи ҳуқуқиро барои ҷомеаи шаҳрвандии озод ва фаъол пешбинӣ мекунад. Дар моддаи 8 изҳор карда шудааст, ки “Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ... дар доираи Конституция ва қонунҳо таъсис меёбанд ва амал меkunанд”. Дар моддаи 28 изҳор карда шудааст, ки “Шаҳрвандон ҳуқуқи муттаҳид шудан доранд. Шаҳрванд ҳуқуқ дорад дар ташкили ҳизбҳои сиёсӣ, иттифоқҳои касаба ва дигар иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ иштирок намояд, ихтиёран ба онҳо дохил ва аз онҳо хориҷ гардад”. Аз давраи ба даст овардани истиқлолият ташкилотҳои ҷамъиятӣ (ТҶ) дар Тоҷикистон инкишоф ёфтанд ва нақши муҳимро дар ҳаёти ҷамъиятии кишвар иҷро меkunанд. Аз ниммаҳои солҳои 2000-ум як қатор чораҳои қонунгузорӣ то ҳаде андозаи фаъолияти ташкилотҳои ҷамъиятиро коҳиш доданд, лекин новобаста аз ин тахмин карда мешавад, ки қариб 3000 ТҶ алҳол ба қайд гирифта шудаанд. ТҶ қодиранд, ки дар қабули қарорҳои ҳукуматӣ ва пешниҳоди хизматрасониҳо ба ҷомеа таъсири назаррас расонанд.

Қонун дар бораи ташкилотҳои ҷамъиятӣ, ки соли 2007 қабул гардида буд, мувофиқи он аз ҳамаи ташкилотҳои ҷамъиятӣ талаб карда шуд, ки тақрибан аз қайд гузаранд, он худ як як ишора ба муҳити ҳуқуқии бештар маҳдуд буд. Ба наздикӣ, моҳи декабри соли 2018 парламент таъйироту иловаҳоро ба қонун дар бораи ташкилотҳои ҷамъиятӣ қабул кард, ки талаботҳои навро нисбат ба ТҶ қорӣ намуд, аз он ҷумла дар хусуси ҳисоботдиҳии молиявӣ ва нигоҳдории зумраи васеи маълумот дар бораи фаъолият, роҳбарият ва аъзоёни худ дар давоми панҷ сол ва омодагӣ барои пешниҳоди он маълумот ба мақомоти давлатӣ. Дар варақаи матбуотие, ки дар натиҷаи давраи даҳуми муколама байни ИА ва Тоҷикистон доир ба ҳуқуқҳои инсон, ки моҳи октябри соли 2018 интишор гардид, “ташвиш доир ба фишоре, ки онҳо [ҷомеаи шаҳрвандӣ ва ҳимоятгарони ҳуқуқҳои инсон] то ҳол дучор мешаванд, изҳор карда шуд”. ИА “Ҳукумати Тоҷикистонро ташвиш намуд, ки ба дараҷаи ҷалби бештари ташкилотҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар қараёни таҳияи қонунҳо розӣ шавад”. Кумитаи ҳуқуқҳои инсонии СММ инчунин ташвишро доир ба фишор ва маҳдудиятҳо нисбат ба ТҶ изҳор намуд.⁶

Заминаи ҳуқуқӣ барои иттифоқҳои касаба ва ҳифзи ҳуқуқҳои меҳнатӣ мавҷуд мебошад. Қобилияти иттифоқҳои касаба барои фаъолияти самаранок бо заифии ташкилотҳои онҳо дар қойҳои қорӣ ва барҷастагии бахши ғайрирасмӣ дар иқтисодиёт маҳдуд карда мешавад.

Васоити ахбори оммаи мустақил ва гуногунандеш, ки бе сензура фаъолият мекунад

Сарқонун заминаи ҳуқуқиро барои фаъолияти васоити ахбори оммаи озод пешбинӣ мекунад. Дар моддаи 30 изҳор карда шудааст, ки “Ба ҳар кас озодии сухан, нашр, ҳуқуқи истифодаи воситаҳои ахбори қавлат дода мешавад”. Дар он инчунин пешбинӣ карда шудааст, ки “Сензураи давлатӣ ва таъқиб барои танқид манъ аст”. Лекин дар он инчунин изҳор карда шудааст, ки “Табиғот ва ташвиқоте, ки бадбинӣ ва хусумати иҷтимоӣ, наҷодӣ, миллӣ, динӣ ва забониро бармеангезанд, манъ аст”. Дар солҳои охир ташкилотҳои байналхалқие, ки барои мониторинг ва пешбарии васоити ахбори озод масъул астанд, ташвиши худро доир ба маҳдудиятҳои афзоянда изҳор намуданд.

⁶ Human Rights Committee. Concluding observations on the third periodic report of Tajikistan 2019, paras 51-2.

Замимаи I – Баҳодиҳии сиёсӣ дар заминаи Моддаи I

Моҳи июни соли 2017 Гузоришгари махсуси СММ оид ба мусоидат ва ҳифзи ҳуқуқ ба озодии ақида ва баён ҳисоботеро интишор намуд, ки дар он ӯ як қатор тавсияҳоро пешниҳод кард, аз он ҷумла зарурати он ки чараёни бақайдгирии ташкилотҳои васоити ахбори омма мувофиқи стандартҳои байналхалқӣ бояд “пурра аз даҳолати Ҳукумат ҷудо карда шуда бошад”. ӯ гуфт: “ҳолатҳои иддаокардашудаи озори рӯзноманигорон бояд аз ҷониби шахсони мансабдори давлатӣ таҳқиқ карда шаванд ва ба таври қатъӣ маҳкум карда шаванд.”⁷ Дар варақаи матбуотие, ки дар натиҷаи давраи даҳуми муколама байни ИА ва Тоҷикистон доир ба ҳуқуқҳои инсон моҳи октябри соли 2018 интишор гардид, ИА “ба таври исроркорона аз Тоҷикистон хостор шуд, ки бастанӣ сомонаҳои хабарӣ ва шабакаҳои иҷтимоиро қатъ намояд... ва таъкид сохт, ки дастрасӣ ба маълумот ҷузъи муҳими давлати демократӣ аст ва аз Ҳукумати Тоҷикистон даъват ба амал овард, ки ба дастрасии ҳамаи рӯзноманигорон мусоидат намояд”. Кумитаи ҳуқуқҳои инсонии СММ як қатор ташвишҳоро дар робита ба маҳдудиятҳо оид ба озодии баён изҳор кард, аз он ҷумла: таъқиби ҷиноӣ барои таҳқиқ ва тўҳмат нисбат ба Президент ва таҳқири дигар шахсони мансабдори давлатӣ; назорати давлат аз болои БАО, ки ба худсензура ва озори рӯзноманигорони мустақил оварда мерасонад.⁸

Роҳҳои гуногуни иштироки шаҳрвандӣ ва сиёсӣ

Сарқонун заминаи ҳуқуқиро барои иштироки шаҳрвандон дар ҳаёти ҷамъиятии кишвар пешбинӣ мекунад. Дар моддаи 27 изҳор карда шудааст, ки “Шаҳрванд ҳуқуқ дорад дар ҳаёти сиёсӣ ва идораи давлатӣ бевосита ва ё ба воситаи вакилонаш иштирок намояд”. Дар моддаи 25 изҳор карда шудааст, ки “Мақомоти давлатӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ҳизбҳои сиёсӣ ва шахсони мансабдор вазифадоранд ба ҳар кас имконияти пайдо намудан ва шинос шуданро ба ҳуҷҷатҳое, ки ба ҳуқуқ ва манфиати ӯ дахлдоранд, таъмин намоянд, ба истиснои ҳолатҳое, ки қонун муайян кардааст.”

Чӣ хеле ки дар боло ва поён зикр шудааст, бо вучуди он ки фазо барои иштироки шаҳрвандӣ ва ҷамъиятӣ маҳдуд гаштааст, ҷомеаи шаҳрвандӣ, аз он ҷумла шумораи зиёди ТҶ ва ҳизбҳои сиёсӣ то ҳол як қатор имкониятҳоро барои шаҳрвандони тоҷик барои иштирок дар ҳаёти ҷамъиятӣ пешниҳод мекунад.

Озодии ташкили ҳизбҳои сиёсӣ ва мавҷудияти муҳолифини муташаккил

Сарқонун заминаи ҳуқуқиро барои шаҳрвандон дар ташкили ҳизбҳои сиёсӣ ва иштирок дар ҳизбҳои муҳолифи муташаккил пешбинӣ менамояд. Дар моддаи 28 изҳор карда шудааст, ки “Шаҳрвандон ҳуқуқи муттаҳид шудан доранд. Шаҳрванд ҳуқуқ дорад дар ташкили ҳизбҳои сиёсӣ... иштирок намояд, ихтиёран ба онҳо дохил ва аз онҳо хориҷ гардад.” Дар идома зикр карда шудааст, ки “Ҳизбҳои сиёсӣ дар асоси гуногунандешии сиёсӣ барои ташаккул ва ифодаи иродаи халқ мусоидат мекунад ва дар ҳаёти сиёсӣ иштирок менамоянд. Сохтор ва фаъолияти онҳо бояд ба меъёрҳои демократӣ мувофиқ бошанд”. То оғози даврае, ки бо Баҳодиҳии сиёсии мазкур фаро гирифта шудааст, ки дар ин давра маҳдудиятҳои нав ҷорӣ карда шуданд, дар Тоҷикистон вазъи нисбатан гуногуншакли ҳизбҳои сиёсӣ мавҷуд буд.

⁷ Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression on his mission to Tajikistan, June 2017, paras 75-8

⁸ Human Rights Committee. Concluding observations on the third periodic report of Tajikistan 22 August 2019, paras 47-8.

Замимаи 1 – Баҳодиҳии сиёсӣ дар заминаи Моддаи 1

European Bank
for Reconstruction and Development

Дар интихоботи парлумонии моҳи марти 2015 шаш ҳизбҳои сиёсӣ соҳиби ҷойҳо дар палатаи поёнии парлумон гаштанд ва Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон, ки аз ҷониби Президент Раҳмон роҳбарӣ карда мешавад, аз 63 соҳиби 51 ҷой гардид. Ҳизби мазкур аз соли 2000 то инҷониб дар ҳар як интихоботи парлумон ғолиб омада, соҳиби аксарияти ҷойҳо мегардад. Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон (ҲНИТ), ки аз давраи анҷоми ҷанги шаҳрвандӣ дар парлумон намояндагӣ дошт, натавонист, ки соҳиби намояндагӣ дар парлумон гардад. Моҳи сентябри соли 2015 Суди Олӣ Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистонро ташкилоти террористӣ эълон намуда, ғайриқонуни онро манъ кард. Қарори мазкур баъд аз задухӯрдҳои хушунатомез, ки байни қувваҳои ҳукуматӣ ва ҷанговарони содиқи собиқ муовини вазири мудофия дар шаҳри Душанбе ба амал омад, қабул карда шуд. Қарори мазкур аз ҷониби бисёр кишварҳои ғарбӣ ва ташкилотҳо танқид карда шуд.⁹ Баъдан аъзоёни пешбари ҲНИТ ба ҳабс гирифта шуда, ба мӯҳлатҳои дарози зиндонӣ маҳкум карда шуданд.¹⁰ Раёйпурсии соли 2016 оид ба воридкунии тағйироту иловаҳо ба Сарқонун муқарраротхоро доир ба манъи ҳизбҳои сиёсии дар заминаи дин асосёфта тасдиқ намуд.

Кумитаи ҳуқуқҳои инсонии СММ ташвишро дар хусуси манъи ҳизбҳои дар заминаи динӣ ва этникӣ асосёфта, ки бо тағйироту иловаҳои конститусионии соли 2016 ҷорӣ карда шуд, изҳор намуд. Он инчунин ташвишро дар хусуси “озору таъқиби аъзоёни муҳолифин бо сабабҳои сиёсӣ, ки гуногунандешии сиёсии воқеиро нақз мекунад,” изҳор намуд. Дар ин хусус он муносибат бо Ҳизби наҳзати исломии Тоҷикистон ва ташкилоти Гурӯҳи 24-ро зикр намуд.¹¹

Волоияти қонун ва дастрасӣ ба адолат

Волоияти қонун

Сарқонун аз аввал заминаи ҳуқуқиро барои волоияти қонун ва дастрасӣ ба адолат пешбинӣ мекунад. Дар моддаи 1 изҳор шудааст, ки Тоҷикистон “давлати ҳуқуқбунёд” мебошад ва дар моддаи 10 як қатор принципҳои асосӣ барои таъмини волоияти қонун муайян карда шудаанд. Лекин Нишондиҳандаҳои Бонки ҷаҳонӣ оид ба идоракуни дар бораи бадшавии бемайлони волоияти қонун байни солҳои 2015-17 шаҳодат медиҳанд.¹² Дар паёми солона ба Парлумон моҳи декабри соли 2018 Президент Раҳмон аҳамияти “баландбардории маърифати ҳуқуқии аҳолиро ҳамчун омили асосии бунёди давлати ҳуқуқбунёду ҷомеаи шаҳрвандӣ ва инчунин таъмини волоияти қонун” таъкид сохт. Ӯ ба мақомотҳои судӣ ва давлатии дахлдор супориш дод, ки барномаи нави ислоҳоти судию ҳуқуқиро барои солҳои 2019-21 омода созанд.

Мустақилияти низоми судӣ

Сарқонун заминаи ҳуқуқиро барои мустақилияти ҳокимияти судӣ пешбинӣ мекунад. Дар моддаи 84 изҳор карда шудааст, ки “Ҳокимияти судӣ мустақил буда, аз номи давлат ва аз тарафи судяҳо амалӣ мегардад”. Ин бо моддаи 87 тасдиқ карда шуда, дар он изҳор карда шудааст, ки “Судяҳо дар ғайриқонунии худ мустақил буда, танҳо ба Конститутсия ва қонун итоат мекунанд. Дахлат ба ғайриқонунии онҳо манъ аст”. Моддаи 91 тасдиқ мекунад, ки “Судяҳо ҳуқуқи дахлнопазирӣ дорад”. Ғайр аз ин, дар моддаи 84 изҳор карда шудааст, ки “Тартиби таъсис, ташкил ва ғайриқонунии судро қонуни конститусионӣ муайян мекунад”.

⁹ Сухангӯи Хадмоти аяропой оид ба қорхонҳои берун санаи 1 октябри соли 2015 изҳороте интишор намуд, ки дар он гуфта мешавад, ки ғайриқонуни эълон кардани ҲНИТ “маҳдудияти иловагиро ба озодии баёни сиёсӣ

ва бисёррандешӣ дар кишвар” зам мекунад.

¹⁰ Гузоришгари махсуси СММ оид ба ҳуқуқ ба озодии ақида ва баён ташвиши худро вобаста ба баровардани ҳуқуқи инсонӣ аз ҷониби пешвоёни ҲНИТ изҳор кард. Press Statement, June 2016.

¹¹ Human Rights Committee. Concluding observations on the third periodic report of Tajikistan 22 August 2019, para 53 and 55.

¹² Холӣ Тоҷикистон оид ба волоияти қонун аз -1.06 то ба -1.35 ва протсентили он аз 13.14 то ба 8.17 поён рафт.

Замимаи 1 – Баҳодиҳии сиёсӣ дар заминаи Моддаи 1

Дар моддаи 84 замина барои ҳокимияти судӣ дар идоракунии масъалаҳои худ пешбинӣ карда шудааст. Бекоркунии Шӯрои адлия пас аз раёйдихӣ вобаста ба тағйироту иловаҳои конституционӣ дар соли 2016 ва интиқоли ваколатҳои он ба Суди Олӣ назорати Президентро аз болои таъинотҳо дар мақомотҳои судӣ заиф кард. Лекин ваколатҳои ӯ дар ин самт назаррас боқӣ мемонанд. Дар моддаи 69(8) зикр гардидааст, ки Президент номзадии раис, муовинон ва судяҳои Суди конституционӣ, Суди Олӣ, Суди Олии иқтисодиро барои интихоб ва бозхонд ба Маҷлиси миллӣ пешниҳод менамояд. Моддаи 86 пешбинӣ мекунад, ки судяҳои ҳамаи дигар судҳоро бо тартиби муқарраркардаи қонуни конституционӣ Президент таъин ва озод мекунад.

Кумитаи ҳуқуқҳои инсони СММ ташвиши худро дар хусуси мустақилияти ҳокимияти судӣ бино ба “нақш ва таъсири шохаҳои ҳокимияти иҷроия ва қонунгузор; меъёрҳои интихоб, таъинкунӣ, азнавтаъинкунӣ ва озодкунии судяҳо ва набудани кафолати мӯҳлати хизмати судяҳо” изҳор намуд. Он як қатор ташвишҳоро дар хусуси гузоришҳо оид ба мурофияҳои судии ноадолатнок ва дигар масъалаҳо изҳор кард.¹³

Баробарии ҳукумат ва шаҳрвандон дар назди қонун

Сарқонун заминаи ҳуқуқиро барои татбиқи баробарии қонун нисбат ба ҳамаи шаҳрвандон новобаста аз мақоми онҳо пешбинӣ мекунад. Дар моддаи 10 изҳор карда шудааст, ки “Давлат ва ҳамаи мақомоти он, шахсони мансабдор, шаҳрвандон ва иттиҳодияҳои онҳо вазифадоранд Конституция ва қонунҳои ҷумҳуриро риоя ва иҷро намоянд”. Дар моддаи 19 изҳор карда шудааст, ки “Ҳар кас кафолати ҳифзи судӣ дорад. Ҳар шахс ҳуқуқ дорад талаб намояд, ки парвандаи ӯро суди босалоҳият, мустақил ва беғараз, ки тибқи қонун таъсис ёфтааст, баррасӣ намояд”.

Кумитаи ҳуқуқҳои инсони СММ тавсеаи доираи ваколатҳо ва вазифаҳои мониторингии Ваколатдорро оид ба ҳуқуқи инсон (Омбудсмен) дар солҳои 2014 ва 2016 пазиroy намуда, ба мақомоти тоҷик тавсия дод, ки барои таъмини мувофиқати пурраи Омбудсмен ба стандартҳои байналхалқӣ (Принсипҳои Париж) кӯшишҳои ро пеш гирад. Он инчунин ташвиши худро доир ба коҳишёбии назарраси шумораи адвокатҳо пас аз воридкунии тағйирот ба қонунгузорӣ дар моҳи ноябри 2015 ва гузоришҳо оид ба озори ҳуқуқшиносоне, ки дар парвандаҳои сиёсии ҳассос иштирок мекунанд, изҳор намуд.¹⁴

Чораҳои сиёсат ва сохторҳои самаранок барои пешгирии коррупсия

Мақомоти тоҷик эътироф кардааст, ки коррупсия мушкилие аст ва қадамҳоро барои ҳалли он пеш гирифтааст. Сохтори асосии масъули мубориза бо коррупсия Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсия (АНДММК) мебошад, ки соли 2008 таъсис дода шуда буд. Мақомоти Тоҷикистон Стратегияи зидди коррупсияро барои солҳои 2013-20 қабул кардааст. Дар паёми солони худ ба Парлумон моҳи декабри соли 2018 Президент Раҳмон аз АНДММК ва дигар сохторҳои давлатии дахлдор даъват ба амал овард, ки фаъолияти худро дар мубориза бо коррупсия пурзӯр кунанд ва қонуни навро оид ба мубориза бо коррупсия бо мақсади ивази қонуни соли 2005 омода намоянд.

¹³ Human Rights Committee. Concluding observations on the third periodic report of Tajikistan 22 August 2019, paras 37-8.

¹⁴ Human Rights Committee. Concluding observations on the third periodic report of Tajikistan 22 August 2019, paras 9-10 and 39-40. Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон баъд аз қабулшавии қонун дар соли 2009 таъсис дода шудааст.

Замимаи I – Баҳодиҳии сиёсӣ дар заминаи Моддаи I

Айни замон нишондиҳандаҳои Тоҷикистон оид ба мубориза бо коррупсия дар амалия ғайриқаноатбахш боқӣ мемонанд. Нишондиҳандаҳои Бонки ҷаҳонӣ оид ба идоракунии ба бадшавии бемайлони меъёри мубориза бо коррупсия дар давоми солҳои 2015-17 ишора мекунанд.¹⁵ Холи кишвар дар Индекси ташиклоти Трансперанси Интернешнл оид ба дарки коррупсия аз давраи тасдиқи Стратегияи охирин оид ба ҳамкорӣ бо кишвар амалан тағйир наёфт ва дар соли 2018 25-ро ташикл дод.¹⁶ Раддабандии он бештар тағйир ёфт, ки асосан аз сабаби тағйиротҳо дар нишондиҳандаҳои дигар кишварҳо мебошад. Тоҷикистон аз рӯи ин нишондиҳанда дар соли 2018 аз 180 кишвар дар ҷойи 152-ум қарор гирифт.

Кумитаи ҳуқуқҳои инсонии СММ қабулшавии тартибот барои таҳлили хатарҳои коррупсионӣ дар ташкилотҳо дар соли 2016, зиёдкунии ҷазо барои порагирӣ дар соли 2018 ва қабули Нақшаи амалро оид ба татбиқи тавсияҳо, ки аз ҷониби Ташкилоти ҳамкориҳои иқтисодӣ ва рушд (ТҲИР) дар чорҷӯбаи Нақшаи амали Стамбул 2018-19 пешниҳод шуданд, пазириш намуда, вобаста ба “гузоришҳо оид ба паҳншавии васеи коррупсия, аз он ҷумла талаби пора аз ҷониби шахсони мансабдори давлатӣ” дар ташвиш мебошад. Кумита доир ба воридкунии тағйиротҳо ба қонунгузорӣ вобаста ба таъриф ва таъқиби ҷиноии (криминализатсия) ҳамаи ҷузъҳои коррупсия ва таҳкими АНДММК бо мақсади мустақамкунии мустақилияти он ва фароҳам сохтани имконият барои тафтишоти паравандаҳои мураккаб ва сатҳи баланд тавсия дод.¹⁷

Ҳуқуқҳои граждани ва сиёсӣ

Озодии суҳан, маълумот, дин, вичдон, ҳаракат, ҷамъомад ва моликияти хусусӣ

Дар дебочаи Сарқонун ӯҳдадории расмӣ вобаста ба “озодӣ ва ҳуқуқи шахс, баробарҳуқуқӣ ва дӯстии тамоми миллату халқиятҳо, бунёди ҷомеаи адолатпарвар” пешбинӣ карда шудааст. Ду боби аввали Сарқонун як қатор кафолатҳоро оид ба ҳуқуқҳои асосии граждани ва сиёсии шахрвандон дар бар мегирад, аз он ҷумла озодии суҳан, дастрасӣ ба маълумот, озодии дин ва вичдон, ҳаракати озод, ҳифзи қонунии моликияти шахсӣ ва норавоии меҳнати маҷбурӣ.

Тоҷикистон бо сохторҳои СММ оид ба ҳуқуқҳои инсон ҳамкориҳои дерина ва созанда дорад. Соли 2016 Давраи дуҷуми Тафсири давравии умумии (ТДУ) кишвар гузаронида шуд. Моҳи июни 2017 мақомоти тоҷик Нақшаи миллии амалро барои солҳои 2017-20 оид ба татбиқи тавсияҳои ТДУ қабул намуд. Тоҷикистон бо ИА муколамаи мунатазам ва дерина оид ба ҳуқуқҳои инсон дорад. Дар арақаи матбуотие, ки дар натиҷаи давраи даҳуми муколама аз моҳи октябри соли 2018 интишор гардид, пешравӣ дар як қатор самтҳои пазириш карда шуд, аммо “ташвиш дар хусуси маҳдудшавии умумии фазо барои ҳуқуқҳои инсон дар Тоҷикистон, маҳбускунии пайвастаи рақибони сиёсӣ, озори аъзоёни оилаҳои онҳо ва озори адвокатҳое, ки онҳоро намоёндагӣ мекунанд... изҳор карда шуд” Мақомоти тоҷик дар Вохӯрии солони САҲА/ДИДҲИ оид ба татбиқи ченаки инсонӣ дар шаҳри Варшава иштирок намуд, лекин на дар ҳар як чунин вохӯриҳо.

¹⁵ Холи Тоҷикистон оид ба мубориза бо коррупсия аз -1,13 то ба -1,33 ва протсенти на аз раддабандии 11,54 то ба 7,69 поён рафт.

¹⁶ Холи Тоҷикистон дар соли 2015 26-ро ташикл дод, дар соли 2016 – 25 ва дар соли 2017 – 21. PUBLIC

¹⁷ Human Rights Committee. Concluding observations on the third periodic report of Tajikistan 22 August 2019, paras 11-12.

Замимаи I – Баҳодиҳии сиёсӣ дар заминаи Моддаи I

European Bank
for Reconstruction and Development

Фароигирии сиёсӣ барои занон, ақалиятҳои этникӣ ва дигар ақалиятҳо

Сарқонун заминаи ҳуқуқиро барои фароигири ва баробарӣ, аз он ҷумла дар самтҳои гендерӣ ва этникӣ пешбинӣ мекунад. Дар моддаи 17 изҳор карда шудааст, ки “Давлат ба ҳар кас, қатъи назар аз миллат, нажод, ҷинс, забон, эътиқоди динӣ, мавқеи сиёсӣ, вазъи иҷтимоӣ, таҳсил ва молу мулк, ҳуқуқу озодиҳоро кафолат медиҳад. Мардон ва занон баробар ҳуқуқанд”. Заминаи ҳуқуқӣ ва институционали ташаккулифта барои татбиқи ормонҳои мазкур мавҷуд мебошад. Дар паёми солонаи худ ба парлумон моҳи декабри соли 2018 Президент Раҳмон дастгоҳи иҷроияи худро вазифадор кард, ки “нақш ва мақоми занонро дар ҷомеа боз бештар бардоранд”. Ӯ ба рақамҳое истинод кард, ки афзоиши назарраси шумораи занонро дар мақомоти давлатӣ нишон медиҳад ва шумораи онҳо дар мақомҳои роҳбарӣ 19 фоизро ташкил медиҳад.

Мувофиқи барӯйхатгирии аҳоли дар соли 2010 тоҷикон 84,3 фоизи аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ташкил медиҳанд. Ёзбекон (13,8%) аққалияти калонтаринро ташкил медиҳанд ва шумораи назарраси қирғизҳо ва русҳо мавҷуд мебошанд. Мувофиқи моддаи 2 ба забони русӣ «мақоми забони муоширати байни миллатҳо» дода шудааст ва дар он изҳор карда шудааст, ки «Ҳамаи миллатҳо ва халқиятҳое, ки дар ҳудуди ҷумҳури зиндагӣ мекунанд, ҳуқуқ доранд аз забони модарашон озодона истифода кунанд». Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон (ВМКБ) дар робита бо хусусиятҳои таърихӣ ва этникии худ дорои мақоми маъмурии махсус мебошад. Моддаи 82 ба Маҷлиси вакилони халқи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ҳуқуқи ташаббуси қонунгузорӣ медиҳад ва дар моддаи 83 зикр карда шудааст, ки «Салоҳияти ВМКБ дар соҳаи иҷтимоӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ ва ваколатҳои дигари вилоятро қонуни конституционӣ танзим мекунад».

Кумитаи ҳуқуқҳои инсонии СММ муқарраротҳои конституционӣ ва дигар муқарраротҳои қонунгузорию вобаста ба фароигирии занон ва дигар аққалиятҳо пазиروي намуд, лекин ташвиши худро дар хусуси набудани қонунгузорию ҳамаҷониба зидди таъйиз изҳор кард. Он чораҳои қабулшуда оид ба пешбарии баробарии гендерӣ, аз он ҷумла Стратегияи милли оид ба баландбардории нақши занон дар ҷомеа барои солҳои 2011-2020 ва Нақшаи амалро барои солҳои 2015-2020 пазиروي намуд, лекин ташвиши худро доир ба намояндагии нокифояи давомёбандаи занон дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва истодагарию бисёрникоҳӣ изҳор кард. Ҳамин тавр Кумита чораҳои пешгирифташударо доир ба ҳалли масъалаи зӯрварӣ нисбат ба занон, ба монанди қабули Барномаи давлатӣ оид ба пешгирии зӯрварӣ барои давраи солҳои 2014-2023 пазиروي намуда, лекин ташвиши худро доир ба он изҳор кард, ки зӯрварӣ дар заминаи гендерӣ ва зӯрварию хонаводагӣ то ҳол васеъ паҳн аст ва дар бисёр ҳолатҳо он хабар дода намешавад.¹⁸

Озодӣ аз озор, таҳдид ва шиканча

Сарқонун заминаи ҳуқуқиро барои таъмини озодии шаҳрвандон аз озор, таҳдид ва шиканча пешбинӣ мекунад. Дар моддаи 5 изҳор карда шудааст, ки “Ҳаёт, қадр, номус ва дигар ҳуқуқҳои фитрии инсон дахлнопазиранд”. Дар моддаи 18 зикр карда шудааст, ки “Дахлнопазирии шахсро давлат кафолат медиҳад. Ба ҳеч кас шиканча, ҷазо ва муносибати ғайриинсонӣ раво дида намешавад”. Дар моддаҳои 22 ва 23 гуфта шудааст, ки манзил ва муоширати шаҳрвандон дахлнопазир астанд. Таъсисёбии Гурӯҳи кории муштарақ дар назди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар соли 2014 бо мақсади мониторинги шароит дар ҷойҳои маҳрумсозӣ аз озодӣ ва корҳои амалкардашуда оид ба таҳияи Стратегия оид ба ислоҳоти низоми ҷиноӣ ба таври васеъ пазиروي карда шуданд. Ҷомеаи шаҳрвандӣ тавассути Эътилофи зидди шиканча дар самти корбарӣ оид ба барҳамдиҳии шиканча ва дигар шаклҳои муносибати бад ғайр аст.

¹⁸ Human Rights Committee. Concluding observations on the third periodic report of Tajikistan 22 August 2019, paras 13-14, 17-18 and 19-20. Мулоҳизаҳои хотимаӣ оид ба ҳисоботи давривии шашуми Кумита оид ба барҳамдиҳии ҳамаи шаклҳои таъйиз нисбати занон, ки моҳи ноябри соли 2019 ба Ҷумҳурии Тоҷикистон гирифта шуд, ташвишро тавсияҳои шабех ва таҳлили чуқуртари масъалаҳоро дар бар гирифт.

Замимаи I – Баҳодиҳии сиёсӣ дар заминаи Моддаи I

Моҳи июни соли 2018 Кумитаи СММ зидди шиканча ҳисоботеро интишор кард, ки дар он як қатор ташвишҳо вобаста ба вазъият дар Тоҷикистон оварда шудаанд, аз он ҷумла “иддаҳо доир ба идомаи истифодаи мунтазами шиканча ва муносибати бад аз ҷониби шахсони мансабдори мақомотҳои ҳифзи ҳуқуқ” ва сатҳи хеле пасти таъқиби ҷиноии чунин ҳолатҳо. Тавсияҳои Кумитаи нуқтаҳои зеринро дар бар гирифтанд: хотима бахшидан ба фарҳанги бечазой барои шиканча ва муносибати бад, таъмини дастрасии беҳтари Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва Гурӯҳи кории муштарак ба ҷойҳои боздошт ва маҳрумсозӣ аз озодӣ ва таъмини кафолатҳои ҳуқуқии беҳтар барои боздоштшудагон. КБСС боздидҳои мунтазамро аз ҷойҳои боздошт ва маҳрумсозӣ аз озодӣ дар Тоҷикистон амалӣ намекунад. Ошӯбҳо дар маҳбсаҳо дар охири соли 2018 ва баҳори 2019, ки дар он якчанд маҳбусон ба ҳалокат расиданд, боиси он гардид, ки масъалаи шароитҳои маҳбас дар рӯзномаи кории мақомоти давлатӣ боқӣ мемонад.

Дар ҳоле ки Кумитаи ҳуқуқҳои инсонии СММ чораҳои пешгирифташударо оид ба мубориза бо шиканча, аз он ҷумла тағйиротҳо ба Кодекси муҳофизати ҷиноӣ дар соли 2016 пазиroy намуд, он ташвишро дар хусуси “гузоришҳо оид ба шиканча ва муносибати бад бо шахсони аз озодӣ маҳрумкардашуда, аз он ҷумла Ҳимоятгарони ҳуқуқҳои инсон ва рақибони сиёсӣ изҳор намуд. Кумита инчунин ташвишро доир ба набудани механизмҳои мустақил барои тафтишоти иддаҳои шиканча изҳор намуд.¹⁹ Моҳи июни соли 2019 Гурӯҳи кории СММ оид ба боздоштҳои худсарона қарор қабул намуда, боздошти Бузургмехр Ёров, ҳуқуқшиноси тоҷик оид ба ҳуқуқҳои инсон ва аъзои Ҳизби муҳолифи сотсиал-демократии Тоҷикистонро ғайриқонунӣ эълон кард ва озоднамоии бетаъхир ва бечунучарои ӯро талаб кард.²⁰

¹⁹ Human Rights Committee, Concluding observations on the third periodic report of Tajikistan 22 August 2019, paras 31-2.

²⁰ Сохторҳои СММ қаблан барои озоднамоии дигар ғайриқонунӣ ҳабскарашуда даъват ба амал оварда буданд. Моҳи майи соли 2018 Гурӯҳи кории СММ оид ба боздоштҳои худсарона мулоҳизаеро интишор намуда, боздошти муовини раиси ҲНИТ Маҳмадалӣ Ҳаит ва маҳбусунии ӯро аз моҳи сентябри соли 2016 ҷун вайронкунии ўҳдадорихи байналхалқии Тоҷикистон оид ба ҳуқуқҳои инсон донист ва ба озоднамоии бетаъхири ӯ даъват ба амал овард. Моҳи июли соли 2018 Кумитаи ҳуқуқҳои инсонии СММ барои озоднамоии бетаъхири ходими муҳолиф, Зайд Саидов исроркорона даъват ба амал овард.